

A NEW BEGINNING

Flyktingintegration i Sverige
Det handlar om tid!

A NEW BEGINNING

Flyktingintegration i Sverige Det handlar om tid!

EU-finansierad studie av faktorer som påverkar flyktingars integration

Europeiska
flyktingfonden

© FN:s flyktingkommissariat UNHCR:s Regionala
Representation för Nordeuropa, September 2013

FN:s flyktingkommissariat UNHCR [UNHCR:s Regionala
Representation för Nordeuropa], september 2013.
Detta dokument är till för allmän spridning. Med ensamrätt.
Återgivning och översättningar är tillåtna, utom i
kommersiellt syfte, förutsatt att källan anges.

Rapporten är författad på engelska.
Översättning till svenska: Global Text AB
Korrektur och bearbetning: Kiki Rodriguez Norman

Foto : © Arash Atri/BILDARKIVET.se

Layout & design: BakOS DESIGN

Författarens tack

Detta projekt har fått ekonomiskt stöd av Europeiska flyktingfonden som administreras av Europeiska kommissionen.

Forskningen har samordnats av UNHCR:s europeiska byrå (Policy and Legal Support Unit eller enheten för politiskt och juridiskt stöd, Emilie Wiinblad, Senior Policy Officer) och projektsamordnare (konsult) Gail Hopkins.

Studien och utformningen av rapporten i Sverige har letts av Maria Ahlsten, med hjälp av personal på UNHCR:s Regionala Representation för Nordeuropa i Stockholm, Karin Davin och Karolina Lindholm Billing.

Särskilt tack till den nationella referensgruppen, som har bestått av Henry Mårtenson från Arbetsmarknadsdepartementet, Lotta Dahlerus från Sveriges Kommuner och Landsting, Åsa Nilsson från Länsstyrelsen, Marie Lindbäck från Arbetsförmedlingen, Annie Mohl från Svenska Röda Korset samt Alireza Behtoui från Stockholms universitet, för goda råd och vägledning med projektet, och till alla intressenter som tog sig tid att träffa oss och dela med sig av sina värdefulla erfarenheter och insikter om vilka utmaningar och möjligheter som finns vid integration av flyktingar.

Vidare ett särskilt tack till Nazli Sahin på Arbetsförmedlingen i Spånga, Mahmoud Shafieian och Saeid Sharif på Iranska Föreningarnas Riksförbund (IFR), Christina Holmström, Paula Petersen och Monica Tanner Krantz på Svenska för invandrare (SFI) i Västerort, medlemmar vid Somali Information and Business Centre i Malmö, RFSL Stockholms grupp för nyanlända, samt Dino Hadzizulfic på Bollnäs kommun, som alla hjälpte till att ordna intervjuer med flyktingar. Ett särskilt tack går också till Pieter Bevelander, Merja Skaffari Multala och Malmö högskolas forskningsinstitut för migration, mångfald och välfärd (MIM), för att de försåg oss med mötesrum och underlättade gruppdiskussionerna om sysselsättningsfrågor. Tack även till Sahra Mao, som hjälpte oss med tolkning under intervjuerna med flyktingar, juridikpraktikant Armania Embaye på UNHCR, som förde protokoll vid mötena med intressenter, och Daniel Hansson, som gjorde anteckningar och hjälpte till att ordna flyktingintervjuer.

UNHCR vill också uttrycka sin uppriktiga tacksamhet mot de 55 flyktingar som blev intervjuade i detta projekt och talade om sin personliga bakgrund och sina upplevelser av integration. Vårt varmaste tack till var och en av dem.

Förkortningar

- ÅKM** Ålder, kön och mångfald
- LS** Länsstyrelsen
- EES** Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
- EFTA** European Free Trade Association (Europeiska frihandelssammanslutningen)
- EU** Europeiska unionen
- IFR** Iranska Föreningarnas Riksförbund i Sverige
- HBTQ** Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner
- MIM** Malmö högskolas forskningsinstitut för migration, mångfald och välfärd
- ISO** Icke-statlig organisation
- NRG** Nationella referensgruppen
- PTSD** Post-traumatic stress disorder (posttraumatiskt stressyndrom)
- SKL** Sveriges Kommuner och Landsting
- SK** Statskontoret
- SCB** Statistiska centralbyrån
- SD** Sverigedemokraterna
- SFI** (Utbildning i) svenska för invandrare
- SIBC** Somali Information and Business Centre
- SIU** Samarbetsorganisationen för invandrarföreningar i Uppsala
- MV** Migrationsverket
- AF** Arbetsförmedlingen
- UNHCR** United Nations High Commissioner for Refugees (Förenta Nationernas flyktingkommissariat)

Innehåll

Författarens tack	4
Förkortningar	5
KAPITEL 1: Inledning	8
Projektets mål.....	8
Syfte	9
Definition av integration.....	9
Invandring till Sverige	10
Sveriges integrationsmål och ansvarsfördelning.....	11
Uppföljning och utvärdering av integrationen i Sverige	12
Rapportens disposition	13
KAPITEL 2: Metodik	14
Deltagande länder	14
Insamling av data	14
Samråd	15
Geografisk snedfördelning	16
Analys.....	16
Etik	16
Litteraturstudier	17
KAPITEL 3: Översikt av litteratur	18
Bostäder	19
Sysselsättning	20
Utbildning	21
Hälsa	22
Attityder och social integration.....	23
Asylprocessen	24
Familjeåterförening.....	25
KAPITEL 4: Samråd med intressenter och flyktingar	26
Hälsa	27
Hur familjeåterförening påverkar hälsan.....	28
Hur PTSD påverkar integrationen	28
Utsatta grupper	29
Asylprocessen	29
Hälsosfaktorer efter migrationen.....	30

Utbildning	31
Språkstudier stöder integrationsprocessen	32
Validering av kvalifikationer	33
Hur den ekonomiska situationen påverkar studierna.....	34
Svårigheter med familjeåterförening försämrar inläringen	35
Sysselsättning	35
Hinder för integration på arbetsmarknaden	36
Regionala skillnader	37
Förslag för att förbättra arbetsmarknadsintegrationen	38
Bostäder	38
Privat ekonomi och bostad	40
Bostadssegregation	41
Social integration.....	43
Mångkulturalism.....	44
Integration och familjen.....	45
Medborgarskap och svenskt pass	46
KAPITEL 5: Slutsatser	48
Brister, svårigheter och rekommendationer	52
Referenser	54
BILAGA 1: Sveriges 27 officiella indikatorer för uppföljning av integrationspolitiken	59
BILAGA 2: Lista över intressenter som deltog i fokusmötena på olika teman.....	61

Inledning

I denna rapport görs en ansats att utreda integrationen av flyktingar och andra personer som åtnjuter internationellt skydd (benämningen kommer fortsättningsvis att vara "flyktingar") i Sverige. Rapportens inriktning gäller vuxna flyktingar och deras nära anhöriga. Studien omfattar både flyktingar som har anlänt ganska nyligen till Sverige, och de som har bott i landet i flera decennier. Resultaten i rapporten bygger på granskning av befintlig akademisk forskning, policydokument, andra rapporter som är relevanta för integration av flyktingar, samt officiell statistik baserad på indikatorer för integration. Största delen av studien bygger på intervjuer med 55 flyktingar, och där presenteras slutsatser från samtal med intressenter i form av representanter från staten och civilsamhället, integrationsarbetare och akademiker.

Vid uppföljning och bedömning av integration förbiser man ofta, både i Sverige och på EU-nivå, frågor som är specifika för flyktingar. I hela denna rapport uppmärksammar därför UNHCR särskilt integrationen av flyktingar. Studien är en del av ett projekt som omfattar fyra västeuropeiska länder (Österrike, Irland, Frankrike och Sverige) och som utförts av UNHCR mellan september 2012 och april 2013. Det finns nationella rapporter för varje land och en sammanfattande rapport där forskningsresultaten undersöks och tendenser inom flyktingintegration diskuteras. Denna sammanfattning innehåller också mer övergripande slutsatser om praxis i EU, i Storbritannien, Tyskland och Kanada.

Projektets mål

Målet med denna studie är att kartlägga vilka kunskaper som redan finns om flyktingintegration i Sverige, för att gå igenom vilka integrationspolitiska områden som anses särskilt relevanta i litteraturen om integration, och presentera intressenters erfarenheter och flyktingars upplevelser av integrationen. Studien syftar också till att undersöka vilka hinder och gynnsamma faktorer som är specifika för flyktingarnas integration jämfört med andra invandrades. Genom granskning av litteratur om flyktingintegration, och genom dialog med intressenter på området integration – t.ex. personer som arbetar med integration på olika nivåer i samhället, personal på icke-statliga organisationer, volontärer och akademiker – och med flyktingar, prövas i studien antaganden om hur integration skulle kunna bedömas och vilka politikområden som kan kopplas till flyktingintegration. Detta skulle kunna påvisa ytterligare integrationspolitiska områden, som kan vara aktuella för undersökningar i framtiden.

Studien syftar inte till att bedöma i hur stor omfattning flyktingar har integrerats i Sverige. Inte heller gör den anspråk på att utvärdera regelverk eller program för integration på nationell nivå eller EU-nivå. Denna rapport är alltså inte en utvärderingsrapport. Under litteraturoversikten och intervjuerna har det i studien uppmärksammats vilka arbetsmetoder för integration som verkar ha haft positivt eller lyckat utfall för flyktingarna, och försök har gjorts att exemplifiera fungerande arbetsmetoder eller modeller. De exempel som konstateras i rapporten utgör dock inte resultatet av någon utvärdering och kan därmed inte anses vara fullständiga.

Syfte

Trots att det saknas en gemensam definition eller uppfattning om vad integration är, så är integration av flyktingar och invandrare en del av den allmänna debatten i Sverige. Integration, och hur pass lyckad den är eller uppfattas vara, formar den politiska diskursen och påverkar regelverk och lagstiftning på ett antal områden.

Integrationspolitiska principer som baseras på fakta och utvärderingar, underbyggda av en behovsanalys som inbegriper flyktingarnas särskilda situation och styrs av bästa praxis, kan bidra till att motverka den ibland polariserade och politiserade debatten om invandring, asylpolitik och integration.

För flertalet av flyktingarna i Europa är integration den mest relevanta och hållbara lösningen. UNHCR har fått mandat av FN:s generalförsamling att ge internationellt skydd åt flyktingar och i samråd med regeringar söka permanenta lösningar på de flyktingsituationer som föreligger. UNHCR:s intresse för ämnet kan alltså härledas till dess uppdrag att finna hållbara lösningar – något som framgår av artikel 34 i 1951 års flyktingkonvention där staterna uppmuntras att underlätta lokal integration av flyktingar – och till olika icke-bindande juridiska och politiska publikationer som behandlar integration, exempelvis UNHCR:s exekutivkommittés ”ExComConclusion No. 104 on Local Integration”, 2009 års ”note on strategic approaches for combating discrimination” (UNHCR 2009). Konventionens innebörd är att flyktingar med tiden bör kunna åtnjuta fler rättigheter, i takt med att deras anknytning till värdstaten förstärks (UNHCR 2005a). I ”ExComConclusion No. 104 on Local Integration” uppmanas därför staterna att på lämpligt sätt underlätta integrationen av flyktingar, inklusive att så långt som möjligt skapa gynnsammare förutsättningar för deras naturalisation (UNHCR 2005b).

Definition av integration

Inom ramen för denna studie har vi antagit UNHCR:s definition av integration, som i sig inte är fullständig, men som ger en uppfattning om vad som förväntas när man talar om hur viktigt det är med integration på nationell nivå och EU-nivå.

Huvudpunkten i UNHCR:s definition är uppfattningen om integration som en tvåvägsprocess. Termen integration ”används i vidare mening för att beskriva både den process, och resultatet av den, i vilken personer med utländskt ursprung anpassar sig till den nya hemmiljön och det omgivande samhället accepterar dem” (UNHCR 2009: 17). Integration förutsätter inte att flyktingen avsägar sig sin kulturella identitet (UNHCR 2009: 24) och skiljer sig därför från assimilation.

Tvåvägsprocessen bör präglas av de tre specifika dimensioner som UNHCR framhåller som en del av flyktingars integrationsprocess:

- 1 **Juridisk process** – syftar på rättigheter jämförbara med dem som medborgare har. Dit hör tillgång till arbete, utbildning, sjukvård och socialbidrag, rörelsefrihet, äganderätt och rätt till familjens enhet.
- 2 **Ekonomisk process** – syftar på att bli självförsörjande och bidra till mottagarsamhällets ekonomi.
- 3 **Sociokulturell process** – syftar på anpassning och acceptans, för att flyktingen ska kunna leva i samhället utan att bli diskriminerad eller utnyttjad, och bidra till mottagarlandets samhällsliv.

Slutresultatet av integrationen ”bör vara ett samhälle som är både mångkulturellt och öppet, där människor kan skapa gemenskap oavsett skillnaderna” (UNHCR 2009: 24).

Invandring till Sverige

Migrationstrenderna i Sverige har förändrats markant det senaste seklet. Fram till första världskriget var Sverige ett land med nettoutvandring, men sedan andra världskriget har Sverige istället haft nettovandring. Mellan 1940- och 1970-talet rörde det sig mest om arbetskraftsinvandring från Norden och andra länder i Europa (Westin 2006; Envall 2012: 313). Under denna period var migration ett strategiskt svar på den snabba utveckling som industrin och ekonomin genomgick, och den underlättades av en liberal invandringspolitik och aktiv rekrytering av utländsk arbetskraft. I och med den ekonomiska nedgången och den stigande arbetslösheten i Sverige i början av 1970-talet, hårdnade konkurrensen om inhemska arbetstillfällen och efterfrågan på utländsk arbetskraft avtog. Under samma tid öppnade Sverige för att ta emot ett växande antal flyktingar (Westin 2006; Bevelander 2009: 51–52).

Sverige ratificerade 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning 1951 och New York-protokollet 1967, och flyktingstatus godtogs som grund för permanent uppehållstillstånd. Under 1970-talet kom ungefär 25 procent av alla invandrare till Sverige från länder utanför Europa. De flesta var flyktingar från länder i Latinamerika. Andelen utomeuropeiska invandrare i Sverige ökade under 1980- och 1990-talet till ca 50 procent av den totala invandringen. Majoriteten var flyktingar från Afrika och Asien (Hammarstedt och Palme 2012: 5).

I dagsläget är 15 procent av Sveriges 9,5 miljoner invånare födda utomlands (Statistiska centralbyrån SCB 2012d) och 25 procent av den totala invandrarbefolkningen (i åldern 15–64) kom till landet som flyktingar (Eurostat 2012a). Under de tio första åren på 2000-talet kom merparten av flyktingarna från Irak, Somalia, Afghanistan, Etiopien och Syrien (SCB 2012b). Fördelningen är jämn mellan män och kvinnor, utom för de med afghanskt ursprung, bland vilka 70 procent är män (SCB 2012c).

I Sverige syftar begreppet integration vanligen på integration av alla första generationens invandrare, däribland flyktingar. I en del officiella bedömningar av integrationen ingår även inrikes födda personer vars båda föräldrar har sitt ursprung i ett annat land (SCB 2011b: 6). En särskild integrationspolitik började ta form i Sverige på 1960-talet. 1968 uttalade den svenska regeringen målet om jämlikhet mellan den utländska arbetskraften och resten av befolkningen. Även innan dess omfattades invandrarna normalt av offentliga välfärdsprogram (Borevi 2010: 12–13). Förhållningssättet till integration i Sverige har sedan mitten av 1980-talet i allmänhet varit att ge omfattande rättigheter som motsvarar dem för de egna medborgarna (Borevi 2010: 22).

Sveriges integrationsmål och ansvarsfördelning

2008 antog Sveriges riksdag det övergripande målet för svensk integrationspolitik som "lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund" (Regeringen 2009; Regeringen 2010a: 5). Regeringen betonar sju strategiska områden som utgör fokus i integrationspolitiken. De prioriterade integrationsområdena är:

- 1 ett effektivt system för mottagande och introduktion för nyanlända;
- 2 fler i arbete och fler företagare;
- 3 bättre utbildningsresultat och likvärdighet i skolan;
- 4 bättre språkkunskaper och utbildningsmöjligheter för vuxna;
- 5 en effektiv bekämpning av diskriminering;
- 6 en positiv utveckling i stadsdelar med utbrett utanförskap; samt
- 7 en gemensam värdegrund i ett samhälle som präglas av en tilltagande mångfald (Arbetsmarknadsdepartementet 2011: 5).

Den svenska regeringens inriktning är i hög grad överensstämmande med EU:s mål att öka den ekonomiska, sociala, kulturella och politiska delaktigheten bland migranter som kommer från länder utanför EU (Europeiska kommissionen 2011: 3). I Sverige har tonvikten lagts på politikområdena utbildning och sysselsättning, eftersom regeringen anser att bättre resultat på dessa områden ger en förbättrad allmän integration (Envall 2012: 316). Samtidigt vill regeringen uppnå ökad integration genom att alla politikområden genomsyras av integrationsstråvan. Det övergripande integrationsmålet bör i hög grad förverkligas genom allmänna åtgärder, utformade för att gynna hela Sveriges befolkning. Integrationspolitiken bör därför omfatta alla områden inom social utveckling och införlivas i alla politikområden (Regeringen 2010a: 4–5).

Den svenska regeringen är emellertid också av den uppfattningen att flyktingar och invandrare möter särskilda hinder under sina första år i Sverige (Regeringen 2010: 5). Särskilda individuella åtgärder såsom språkstöd och målinriktade arbetsmarknadsåtgärder har därför utformats för s.k. nyanlända invandrare, eftersom de i egenskap av nyblivna invånare i Sverige har särskilda behov (Envall 2012: 315). Tidsfaktorn ses som mycket viktig eftersom integrationen kan förväntas öka med tiden. Ju längre invandrare bor i Sverige, desto större är sannolikheten att deras ekonomiska och sociala situation blir densamma som för inrikes födda svenskar (Envall 2012: 314–315). Därför, som titeln på denna rapport antyder, är tidsfaktorn viktig när det gäller integration.

Regeringen konstaterar också att bostadssegregationen, som ökar riskerna för att utrikes födda personer och deras barn fastnar i livslångt socialt utanförskap (Regeringen 2010a: 15–16), är ett viktigt område i integrationspolitiken. I jämförelse med resten av landet finns det ett antal stadsområden med relativt hög andel utrikes födda invånare, som av regeringen har utpekats som områden med risk för utanförskap eller "utanförskapsområden" (Regeringen 2010a; Regeringen 2013). Från dessa områden rapporteras högre arbetslöshet, lägre medelinkomst och lägre betyg i grundskolans senare del, vilket försämrar antagningen till gymnasiet (Regeringen 2010a). Det finns därför fortgående insatser för att stärka, stimulera och utveckla de angivna områdena genom samarbete mellan regeringen och kommunerna (Regeringen 2010a; Regeringen 2013).

Etableringsreformen från december 2010 har beskrivits av regeringen som den största förändringen av svensk integrationspolitik på flera årtionden (Regeringen 2010b). Den inbegriper specialåtgärder som i synnerhet är inriktade på flyktingar. Även om det har publicerats ett antal rapporter om resultatet av etableringsreformen, är det fortfarande för tidigt att bedöma hur den påverkat flyktingintegrationen.

Huvudmålet med etableringsreformen är att tillämpa ett arbetsmarknadsperspektiv på mottagandet av flyktingar redan från deras första dag i Sverige (Regeringen 2012b: 18, 28). Med anledning av detta har Arbetsförmedlingen i Sverige fått ansvaret att samordna etableringsinsatserna för flyktingar i åldern 20–64 på lokalnivå, en uppgift som förut innehades av kommunerna (Arbetsmarknadsdepartementet 2011: 4).

Arbetsmarknadsdepartementet har sedan 2011 haft huvudansvaret för att samordna integrationspolitiken på riksnivå. Departementet ansvarar för ett antal områden: att underlätta etableringen för nyanlända flyktingar på arbetsmarknaden och i samhället i allmänhet, åtgärder mot diskriminering, stadsplanering, frågor om svenskt medborgarskap och ekonomiskt stöd till kommunerna för deras mottagande av flyktingar (Regeringskansliet 2012, Arbetsmarknadsdepartementet 2011: 4–5).

Utöver de ansvarsområden som Arbetsmarknadsdepartementet och Arbetsförmedlingen uppbär, finns ett gemensamt ansvar för integration som genomsyrar den offentliga förvaltningen på nationell, regional och lokal nivå och i kommunerna, för att nå de integrationspolitiska målen om lika rättigheter och skyldigheter (Envall 2012: 315).

Kommunerna har en fortsatt viktig funktion när det gäller att ta emot flyktingar. De ansvarar för praktisk hjälp med boende, vuxenutbildning, skolgång, barnomsorg och andra inrättningar för barn och ungdomar, behovsprövat försörjningsstöd, socialt arbete, äldreomsorg med flera åtgärder och tjänster. Kommunerna är vidare ansvariga för att ordna undervisning i svenska för invandrare (SFI) och ge samhällsorientering till nyanlända flyktingar (SKL 2011). Kommuner som har avtal om flyktingmottagande med regeringen får en engångsersättning per flykting och år från staten. Det statliga bidraget ska täcka kostnader för SFI, samhällsorientering, tolkar och särskilda introduktionsaktiviteter på skolor och förskolor. Kommunerna och landstingen kan också få ersättning för vissa andra specifika kostnader (Regeringen 2012a). Mottagande eller placering av flyktingar i kommunerna görs just nu på frivillig basis, med nuvarande system och lagstiftning. Att kommunernas mottagande inte är obligatoriskt har kritiserats på senare år, eftersom det i kombination med de asylsökandes möjlighet att välja bostadsort har medfört ett oproportionerligt tryck på vissa städer. Antalet asylsökande till Sverige har ökat på senare år och prognoser från Migrationsverket visar att den trenden kommer att fortsätta. Det innebär en betydande utmaning för myndigheterna när det gäller "absorptionsförmåga" och boende.

Uppföljning och utvärdering av integrationen i Sverige

I budgetförslaget för 2010 urskilde Sveriges regering 27 indikatorer för att på lång sikt följa upp trenderna och utvecklingen inom de sju strategiska integrationspolitiska områdena som nämns ovan (Regeringen 2012b: 14). Indikatorerna är angivna i en av bilagorna till denna rapport. Samtliga indikatorer används för att följa upp integrationen minst en gång om året (Envall 2012: 323). Precis som integrationsstrategin är indikatorerna i hög grad inriktade på områdena arbete och utbildning (Envall 2012: 316), men de inbegriper även andra politikområden. Medborgarskap är tillagt på listan som en allmän indikator för integration (Envall 2012: 320).

De statistiska data som används till uppföljningen hämtas från databaser som omfattar hela befolkningen (Envall 2012: 320). Dessa data sammanställs och publiceras av den statliga Statistiska centralbyrån (SCB), som är Sveriges officiella statistikmyndighet. Statistiken för samtliga indikatorer kan delas upp i geografiskt ursprung, kön och ålder. Den kan också analyseras på riks-, läns- och kommunnivå, inklusive de stadsområden med utbredd socialt och ekonomiskt utanförskap som omfattas av lokala utvecklingsavtal mellan regeringen och respektive kommuner (Envall 2012: 321).

Utifrån det allmänna målet om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla, är regeringens uppföljningssystem inriktat på att jämföra resultat för de valda indikatorerna. Det som framför allt jämförs är förhållandet mellan olika målgrupper utifrån geografisk bakgrund. Syftet med utvärderingen är att svara på om skillnader i situation mellan den inrikes födda befolkningen och

utrikes födda personer har ökat eller minskat. När skillnaderna har utjämnats ses det som ett tecken på framgångsrik integration (Envall 2012: 314; 320–321).

Arbetsmarknadsdepartementet använder regelbundet indikatorerna för att bedöma följderna av regeringens integrationspolitiska skyldigheter, inhämta kunskap och vidareutveckla framtida politikområden (Envall 2012: 323). Indikatorerna förklarar inte vare sig orsaksfaktorer eller trender inom integration. Regeringen och departementet använder därför ytterligare statistiska utredningar och kvalitativa fokusstudier för att säkerställa en djupare analys av olika integrationsområden (Envall 2012: 317, 323–324).

Databasen STATIV är en longitudinell, individuell databas som ägs av Statistiska centralbyrån och omfattar alla personer som är folkbokförda i Sverige (Envall 2012: 323). I databasen anges skäl till invandring, åtskillnad mellan flyktingar och andra utrikes födda invandrare, datum för beviljat permanent uppehållstillstånd och antal år i Sverige. STATIV kan användas till många olika analyser av integration, segregation och migration. Den underlättar den statistiska handläggningen och uppföljningen hos departement, myndigheter, landsting, kommuner och forskare (SCB 2013a; SCB 2013c).

Eftersom det finns ett ansvar för integration inom alla politikområden i Sverige, är varje departement och statlig myndighet skyldig att följa upp integrationsprocessen på sitt område (Regeringen 2010a: 4–6). Utöver den uppföljning som sker på riksplanet, utför regionala och lokala myndigheter som t.ex. kommunerna sina egna utvärderingar. Även icke-statliga organisationer, universitet och andra utbildningsorganisationer följer upp och utvärderar integrationen (Envall 2012: 316, 321). Litteraturoversikten i denna studie exemplifierar hur integration bedöms av organisationer och forskare.

Rapportens disposition

Efter presentationen av den metodik som använts i denna studie följer kapitel tre, som är en översikt av litteraturen om flyktingintegration: akademisk forskning, policydokument och andra rapporter. Relevanta data och indikatorer på integration är mätbara variabler (t.ex. arbetslöshetssiffror och andelen boende i hyresrätter) och de införlivas där så är lämpligt. Till de ämnesområden där det i varierande grad finns litteratur om flyktingintegration hör bostadsfrågor, sysselsättning, utbildning, hälsa, attityder och social integration, samt följderna av asylprocess och familjeåterförening. I kapitel fyra presenteras resultat som framkommit vid intervjuer med flyktingar och samtal med intressenter, när det gäller erfarenheten av försvårande och underlättande faktorer för integration av flyktingar. I kapitel fyra betonas också hur olika integrationsområden har samband med varandra, och det innehåller exempel på fungerande regelverk och arbetsmetoder. Kapitel fem är en särskild genomgång av förbisedda områden i politiken och forskningen. Där sammanfattas brister, reflektioner och rekommendationer för hur flyktingintegration skulle kunna utvärderas och vilka politikområden som ska finnas med vid utredning av flyktingintegration.

Metodik

Föreliggande nationella rapport ingår i ett större projekt som består av två delar: en som genomförts i Västeuropa och en annan i Centraleuropa. Den västeuropeiska delen pågick åtta månader, från 1 september 2012 till april 2013. Den centraleuropeiska delen av projektet pågick ytterligare fem månader (augusti till december 2013), och sammantaget var detta den tid projektet varade. De fyra länder som utsågs till deltagare i vardera delen av projektet var i Västeuropa Österrike, Sverige, Frankrike och Irland, och i Centraleuropa Bulgarien, Polen, Rumänien och Slovakien.

Deltagande länder

I idealfallet hade alla EU:s dåvarande 27 medlemsstater inkluderats i studien, vilket hade inneburit en mer omfattande granskning av vad som redan har gjorts för flyktingintegrationen. En så utförlig studie var dock inte möjlig på grund av den tid och de resurser som i så fall hade krävts av UNHCR:s kontor. När det gäller försvårande och underlättande faktorer för flyktingintegration har det dessutom visat sig, genom erfarenheter från arbete med flyktingar i de flesta EU-länderna, att det finns tillräckligt med likheter mellan länderna för att man ska kunna gå mer selektivt tillväga. Projektländerna valdes ut med avsikt att få länder med olika erfarenheter av invandring, men ändå med en del tydliga gemensamma drag, och länder där ett visst integrationsstöd redan fanns infört och en viss utvärdering hade ägt rum. Samtliga fyra västeuropeiska länder har avsevärd erfarenhet av asylmottagning, och de har införlivat integration av flyktingar i sina asylsystem. Samtidigt gör skillnader i flyktingantal, språk, integrationsstrategier och integrationsstöd att ett bredare perspektiv kan presenteras.

Insamling av data

Information inhämtades genom litteraturstudier och samråd. Primära och sekundära data var på svenska och engelska. För rapporten har intervjuer, samtal med intressenter, politiska dokument och akademiska forskningsdata översatts till engelska. I samrådsfasen fokuserade man på att som respondenter söka upp vuxna flyktingar (över 18 år) som kommit till Sverige genom asylsystemet. Flyktingar med subsidiärt skydd söktes inte upp aktivt, men var med i några intervjuer, vilket anges i de fall då det är känt. De som var vidarebosatta flyktingar söktes inte upp aktivt som deltagare, på grund av att den gruppen har helt andra erfarenheter än de som kommit genom asylsystemet, både sett till mottagande- och integrationsfasen. I litteraturen och statistiken under litteraturstudiedelen gjordes sällan åtskillnad mellan vidarebosatta flyktingar och de som anlant genom asylsystemet, eller mellan flyktingar och den bredare migrantbefolkningen. Detta anges därför i rapporten endast när det är känt.

Samråd

Samråd har ägt rum på tre nivåer. Studien har haft stöd av en nationell referensgrupp (NRG) bestående av representanter från Socialantropologiska institutionen vid Stockholms universitet, relevanta myndigheter med ansvar för att implementera integrationsfrågor i sin verksamhet, samt Svenska Röda Korset, som är den mest betydande av de civilorganisationer som ger flyktingar hjälp och stöd med integrationen i Sverige. De myndigheter som var representerade var Arbetsmarknadsdepartementet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Arbetsförmedlingen (AF) samt Länsstyrelsen (LS). Alla medlemmarna i NRG har betydande kunskap och erfarenhet inom området flyktingintegration. Tre möten hölls med NRG under projektets gång. Syftet med dessa var att få information och återkoppling från NRG om hur studien fortskred, och även att ge information till gruppen. NRG och de tillfrågade intressenterna ansåg att de viktigaste områdena att undersöka inom flyktingintegration var hälsa, utbildning, sysselsättning, bostäder och social integration; dessa fem områden utgjorde därmed temaområden i dialogen med intressenterna.

För att få en bättre uppfattning om hur integration fungerar i praktiken, inbjöds till projektet intressenter med dokumenterad erfarenhet av integration på sina respektive områden, till att delta i särskilda fokusdiskussioner på de utvalda temaområdena. Det rörde sig om tillhandahållare av samhällsservice, politiska beslutsfattare, aktiva inom icke-statliga organisationer, frivilligarbetare och forskare. Vid mötet om hälsa var t.ex. intressenterna läkare, psykologer, barnmorskor och sjuksköterskor. Deltagarna på fokusröret om utbildning var bl.a. lärare i svenska för invandrare och inom undervisningsmodellen SFX, och representanter för Arbetsförmedlingen och Sveriges Kommuner och Landsting. På intressentmötet om sysselsättning/arbetsmarknad kom deltagarna från kommuner och länsstyrelser och från Arbetsförmedlingen. Hela listan med intressenter som deltog i fokusdiskussionerna finns i bilaga 2.

Den dagslånga fokusdiskussionen om integration på arbetsmarknaden hölls i Malmö, i samarbete med Malmö högskolas forskningsinstitut för migration, mångfald och välfärd (MIM). De andra fyra, halvdagslånga fokusdiskussionerna ägde rum på UNHCR:s Regionala Representation för Nordeuropa i Stockholm. Alla mötena kretsade kring frågor om vad som försvårar och underlättar integration för just flyktingar, och exempel på regelverk och arbetsmetoder som deltagarna ville belysa. Vid mötena gavs också tillfälle att diskutera frågor som kommit upp under granskningen av litteraturmaterialet. Efter mötena bjöds deltagarna in via e-post att läsa och kommentera mötesanteckningarna.

55 flyktingar, från 13 olika länder, tillfrågades under studien genom 11 gruppintervjuer och tre enskilda intervjuer. Även om urvalet inte var stort nog för att möjliggöra några allmänna slutsatser, går det att se tendenser, och det är möjligt att lyfta fram olika erfarenheter av flyktingintegration. Gruppintervjuer prioriterades, eftersom deltagarna där hade möjlighet att utbyta och jämföra erfarenheter med varandra. Majoriteten av de flyktingar som deltog hade bott i Sverige mindre än

fem år. 15 respondenter hade bott i Sverige mer än 20 år. De flesta flyktingar som deltagit i denna studie bor i Stockholmsområdet. Fyra av respondenterna bor i eller i närheten av Malmö, och fyra respondenter bor i Bollnäs, en mindre stad i Hälsingland med ca 13 000 invånare.

Flyktingrespondenter valdes ut med hjälp av lokala invandrarorganisationer, icke-statliga organisationer, SFI-skolor samt genom kontakt med besökare på en arbetsförmedling som är särskilt inriktad på flyktingar. Respondenterna valdes för att ge ett representativt urval av män och kvinnor i olika åldrar. 34 procent av respondenterna var kvinnor och 66 procent var män. En gruppintervju som genomfördes hos RFSL, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, hölls särskilt för att få en bättre representation av ålder, genus och mångfald bland svaren från flyktingarna i studien. I denna grupp identifierade sig alla deltagarna som HBTQ-personer. Åldern på deltagarna överlag varierade från 18 till 71 år.

De andra intervjuerna med flyktingar hölls i möteslokaler hos icke-statliga organisationer och invandrarföreningar, på en svensk språkskola och utanför ett arbetsförmedlingskontor. Alla utom tre flyktingintervjuer gjordes på svenska; de sista tre var på engelska eftersom respondenterna kände sig mer bekväma med att tala engelska. Alla andra grupper delades upp efter modersmål, så att deltagarna i samma grupp skulle kunna tolka åt varandra. Vid en gruppintervju, där ingen av deltagarna trivdes med att tala vare sig svenska eller engelska, anlätades en tolk.

Geografisk snedfördelning

Integrationspolitiska styrmedel och direktiv gäller på riksnivå i syfte att uppnå likvärdiga insatser i hela Sverige, men på lokal nivå finns ändå variationer i förutsättningarna för integration. Samhällets och ekonomins struktur ser mycket olika ut beroende på om det gäller en liten kommun i glesbygd, eller en större stad med kringliggande förorter. Dessa strukturella skillnader påverkar även det praktiska arbetet med integrationspolitiken och dess resultat, samt hur flyktingarna själva upplever mottagandet. Även om de intressenter och flyktingar som kontaktats för denna studie kommer från olika delar av Sverige, så finns det en geografisk snedfördelning i resultaten. Projektforskaren har suttit på UNHCR:s Regionala Representation för Nordeuropa i Stockholm. På grund av stora avstånd och projektets tidsbegränsning gick det inte att uppnå fullständig representation av alla regioner. Ett intressentmöte hölls i Malmö, medan de andra fyra intressentmötena ägde rum i Stockholm, med deltagare mestadels från Stockholmsområdet. En majoritet av de intervjuade flyktingarna bor också i Stockholmsområdet.

Analys

Resultaten från flyktingintervjuerna och intressentmötena har analyserats med tematisk analys. Det innebär att relevanta teman eller mönster i empiriska data har fastställts, noterats och undersökts (Braun och Clarke 2006). Dessa teman granskades i relation till målet för forskningen, för att tolka materialet, dra slutsatser och göra rekommendationer. Tack vare studiens breda omfattning gick det att få en bild av hur olika områden hör samman och hur olika faktorer som har betydelse för flyktingintegrationen samverkar med varandra.

Etik

Vid studier där intervjuer med flyktingar ingår måste man komma ihåg att ta etiska hänsyn. Traumatiska upplevelser och känslor av osäkerhet kan ha kännetecknat en enskild flykting flykt och resa till Sverige och dessa upplevelser kan den enskilde ofta vara tyngd av under själva bosättningsprocessen. Det kan påverka individens förmåga och önskan att integreras. Dessa upplevelser kan också inverka på en flykting vilja och förmåga att delta i forskningsprojekt.

UNHCR:s etiska vägledning för arbete med flyktingar gäller inte specifikt studier av detta slag, men alla teamen i den västeuropeiska delen av projektet har följt ett antal etiska riktlinjer. I dessa

riktlinjer beskrevs forskarens roll avseende respekt för människor, deras välfärd och allas lika värde och lika rättigheter samt principer som öppenhet, tystnadsplikt, frivillighet och principen att inte utsätta någon för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Flyktingrespondenternas namn har inte använts, en del bakgrundsinformation har ändrats, för att skydda anonymiteten.

Till sist bör det noteras att denna studie inte var avsedd att bli representativ för alla EU:s medlemsstater och den var inte heller avsedd att bli en kvantitativ studie för att redovisa omfattande statistiska uppgifter. Detta är istället en kvalitativ studie där samråd med ett stort urval av aktörer; de som beslutar i policyfrågor om mottagande och integration av flyktingar, de som utformar åtgärder på området och flyktingar själva, legat i fokus.

Värdet i detta arbetssätt ligger i att man för samman aktörerna så att alla kan samtala med varandra. Det gör det möjligt att utveckla ett koncept för att gå vidare med framtida forskning om flyktingars integration i EU. Det gör det också möjligt att urskilja några av de försvårande och underlättande faktorerna vad gäller flyktingintegration som är gemensamma inom EU, och att framhålla den goda praxis och framgångsrika arbetsmetoder som kan tillämpas för att lösa svårigheterna.

Litteraturstudier

För att fastställa vilka kunskaper som redan finns i Sverige, och vilka politikområden som anses relevanta för flyktingintegration, inleddes studien med en genomgång av omfattande material om integration i Sverige. Det rör sig om akademiska studier, politiska styrdokument, officiell statistik och rapporter, samt rapporter från icke-statliga organisationer, med tonvikt på material som skrivits på 2000-talet. Fem områden visade sig generellt ha undersökts väl i forskningen: hälsa, bostäder, utbildning, sysselsättning/arbetsmarknad och olika aspekter av social integration. Intressenterna och NRG bekräftade att dessa områden är mest relevanta för forskning om flyktingintegration i Sverige. Genom litteraturöversikten framkom information om hur integration uppfattas, diskuteras, analyseras och mäts i Sverige. Utifrån litteraturen identifierades också olika särskilda hinder och omständigheter som flyktingar möter jämfört med andra invandrargrupper, och det framkom några exempel på hur flyktingintegrationen kan förbättras.

Översikt av litteratur

Integration har studerats mycket i Sverige, både i den akademiska forskningen och i studier som gjorts på uppdrag av regeringen och icke-statliga organisationer. Det har därför inte varit möjligt att omfatta all den forskning som finns, eller att gå igenom och analysera samtliga studier, inom ramen för detta projekt. De områden som visade sig ha undersökts särskilt väl i Sverige är hälsa, bostäder, utbildning, sysselsättning/arbetsmarknad och olika aspekter av social integration. De flesta kvalitativa studier är inom området sysselsättning, eftersom regeringen anser att det är nyckeln till integration, medan en majoritet av studierna på de andra temaområdena är kvantitativa.

Vid intressentmötena och flyktingintervjuerna avslöjades hur komplex integrationen är och hur olika integrationsområden påverkar varandra. Dessa samband återges emellertid inte mycket i litteraturen. Exempelvis är det vanligt att studera arbetsmarknadsintegration och bostadsintegration som separata domäner, trots att sysselsättningen ofta påverkar chanserna att hitta permanent boende – och även tvärtom, att brist på tillgängliga lägenheter kan försämra integrationen på arbetsmarknaden. Uppdelningen i tema- eller politikområden förklaras bäst med att akademiska institutioner och offentliga myndigheter har olika profil och expertis inom sina specialistområden. Eftersom denna litteraturöversikt återger vad som framkom under studien, kommer temauppdelningen av integrationen att följas i denna rapport. När det finns belägg för samband betonas i rapporten hur olika områden hänger ihop.

De två temaområdena familjeåterförening och asylprocess fanns med i litteraturöversikten, och dessa två konstaterades vara jämförelsevis dåligt undersökta i Sverige. Vid mötena med flyktingar och samråden med intressenter och NRG, visade det sig emellertid att just dessa områden är särskilt viktiga för flyktingars integration. Anmärkningsvärt är att det i de flesta studier om integration i Sverige inte gjorts åtskillnad mellan flyktingar och andra kategorier av invandrare, t.ex. arbetskraftsinvandrare. I den akademiska forskningen undersöks istället integration genom att man skiljer mellan inrikes och utrikes födda grupper, och mellan personer med svensk- eller utlandsfödda föräldrar. Andra vanliga kategorier som använts av forskarna är personer födda inom eller utanför EU/Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Den särskilda situationen för flyktingar, och svårigheter för deras integration jämfört med andra invandrargrupper, framgick dock i en del av litteraturen. Detta diskuterades också mer djupgående vid samråden och intervjuerna i denna studie.

Bostäder

Jämfört med andra invandrargrupper bor flyktingar oftare i hyrda bostäder och mer sällan i ägarlägenheter och privathus (Bråmås et al. 2006; Boverket 2009: 75). 2009 bodde över 85 procent av alla flyktingar i hyresrätter. För kategorin vidarebosatta flyktingar var andelen hyresrättsboende ännu högre, 90 procent (Boverket 2009: 74). Motsvarande antal för arbetskraftsinvandrare var 61 procent, och 49 procent för invandrare som kommit i studiesyfte (Boverket 2009: 74).

Den svaga ekonomiska integrationen av flyktingar de senaste årtiondena förklarar delvis varför en hög andel flyktingar bor i hyrda bostäder även bland dem som varit många år i Sverige (Boverket 2009: 8–9). Flyktingar som vill in på bostadsmarknaden möter ett stort antal hinder; bland annat har diskriminering rapporterats (DO 2010). Framför allt märker de av en mycket hög konkurrens om hyreslägenheterna (Boverket 2005: 31–35). Det finns många rapporter med slutsatsen att de ekonomiska mekanismerna på bostadsmarknaden, tillsammans med bostadsbristen i dagsläget, är hinder för flyktingars integration på bostadsmarknaden (Boverket 2009: 8–9).

Det råder brist på både privata lägenheter och hyreslägenheter i många delar av Sverige, särskilt i de större städerna (Migrationsverket 2012b: 42; Migrationsverket 2013: 28). Eftersom de allra flesta flyktingar inte har något annat val än att bo i hyreslägenheter, är bristen på hyresrätter en rejäl utmaning för integrationen. En försvårande omständighet är den särskilt stora bristen på små lägenheter, som påverkar många flyktingar eftersom de flesta anländer ensamma till Sverige och har det ekonomiskt ansträngt. Det råder också brist på lägenheter med fler än tre rum, vilket påverkar återförenade flyktingfamiljer med fler än två barn (Migrationsverket 2012b: 42).

Ett annat stort hinder för att skaffa sig en lämplig bostad i Sverige är bostadsförmedlingarnas och hyresvärdarnas krav på förvärvsarbete och inkomst (Boverket 2009: 8–9). Hindren för att komma in på bostadsmarknaden är inte ett problem bara för flyktingar – just nu är det en miljon personer i Sverige, d.v.s. en av nio, som inte uppfyller hyresvärdarnas krav för att få en hyreslägenhet (Metro 2013). Denna situation gör det emellertid knappast lättare för flyktingar att integreras på bostadsmarknaden.

Inkomstkraven är ett exempel på sambandet mellan bostads- och arbetsmarknadsintegration. Ett annat exempel på den kopplingen är att bristen på lämpliga hyreslägenheter gör det svårare att bosätta sig i ett område med gynnsam arbetsmarknad, något som sannolikt höjer arbetslöshetssiffrorna bland flyktingar (Migrationsverket 2012b: 42).

Svårigheter att skaffa bostad orsakar ofta trångbodda levnadsförhållanden, som i sin tur negativt påverkar hälsa och utbildning. Detta är något som ofta betonas i litteraturen (Molina 2006; Boverket 2009; Myrberg 2012). I åtskilliga studier uppges orsakerna till trångboddheten vara strukturella och politiska istället för direkt flyktinrelaterade. Det är omständigheterna, ofta de ekonomiska, som tvingar flyktingar att bo i trångbodda hushåll (Boverket 2009: 8–9).

Asylsökande i Sverige kan välja mellan att själva hitta bostad och, om de behöver hjälp, låta Migrationsverket ordna boende. Studier har visat att asylsökande som väljer att ordna sin egen bostad, vanligen ihop med vänner, släktingar eller andra landsmän, med tiden blir något bättre integrerade sett till bostad och arbetsmarknad jämfört med asylsökande som placeras i en kommun genom Migrationsverkets försorg (Boverket 2008: 34–35). Dessa fördelar kan kanske kompensera nackdelarna med att bo trångt vilket ofta blir fallet när man väljer att ordna sitt eget boende under de första åren i Sverige.

Enligt Migrationsinfo (2012a) verkar invandrare vara mer segregerade efter fem år i Sverige än de var när de kom. Det tycks finnas två huvudsakliga förklaringar till det fenomenet. För det första är segregation en följd av tillgången till sociala och ekonomiska resurser. I segregerade områden där invandrare väljer att flytta ut (Andersson et al. 2010: 251) har studier visat att de invånare som kommit istället har varit jämförelsevis fattigare och mer sannolikt arbetslösa och beroende av försörjningsstöd. Därmed har också området behållit sin socioekonomiska profil och strukturella situation. För det andra är det många asylsökande och flyktingar som söker upp landsmän för att bilda sociala nätverk, på ett sätt som liknar självförvårdad segregation. Relationerna med anhöriga och landsmän är särskilt viktiga för nyanlända flyktingar, då det är en period i livet som kännetecknas av svårigheter i en ny kulturell och språklig miljö (Integrationsverket 2000: 61).

Sysselsättning

Jämfört med den inrikes födda befolkningen är flyktingar i Sverige mer sannolikt arbetslösa, har tillfälliga arbeten, lägre inkomst och är överkvalificerade för sina arbeten (Bevelander 2011; Lundborg 2012; Regeringen 2012a). Det gäller särskilt under de första åren efter ankomsten. År 2010 var det, av de flyktingar som bott i Sverige i tre år, bara 30 procent som hade ett arbete (Regeringskansliet 2010). Kvinnorna är mer sannolikt arbetslösa jämfört med männen bland flyktingarna (Bevelander 2009).

Dock spelar tidsfaktorn stor roll för både män och kvinnor när det gäller integration på arbetsmarknaden. Det finns en tydlig linjär process, där chanserna att få arbete förbättras ju fler år man vistats i Sverige (Bevelander et al. 2009: 26). Enligt Lundborg (2012: 28) var sysselsättningsklyftan mellan flyktingar som vistats ett år i Sverige och infödda svenskar 27 procent. När flyktingarna hade varit i landet i 11 år hade klyftan till de infödda svenskarna minskat till ca 10 procent (Lundborg 2012: 28). Szulkin (2012: 6–7) konstaterar att arbetsmarknadsintegrationen för invandrarkvinnor efter 11 år är jämförelsevis bättre i Sverige än i de flesta andra europeiska länder.

Bevelander och Lundh (2007) har granskat arbetslöshetssiffror för flyktingar i olika kommuner i Sverige, och visar att det finns två typer av arbetsmarknader som är mer gynnsamma för flyktingar: kommuner utan högskola/universitet och med mer traditionella arbetstillfällen, och större städer med en stor ekonomi i den privata sektorn (Bevelander och Lundh 2007: 23–24).

Bevelander (2009; 2011) har utfört studier av flyktingars inresestatus i förhållande till sysselsättning. Han konstaterar att flyktingar som flyttar till Sverige på grund av familjeåterförening kommer ut på arbetsmarknaden snabbare än flyktingar som kommer som asylsökande, och att de senare i sin tur blir snabbare integrerade på arbetsmarknaden än vidarebosatta flyktingar (Bevelander 2011: 22).

Hagström (2009: 159–160) menar att de lägre sysselsättningsciffrorna bland vidarebosatta flyktingar beror på att dessa tilldelas bostad innan de anländer till Sverige, i kommuner med arbetslöshetssiffror som är högre än genomsnittet. I jämförelse kan de som får statusförklaring som flykting alternativt skyddsbehövande under asylprocessen välja var de vill bo. Enligt Rönqvist (2009:156–157) påverkas flyktingarnas sysselsättning positivt när de har frihet att välja och flytta till platser där det finns efterfrågan på arbetskraft. En annan positiv faktor som härleds till fritt val av bostad är möjligheten att flytta närmare etniska nätverk, något som också har visat sig gynna flyktingarnas chanser att hitta arbete (Rönqvist 2009: 156–157; Bevelander 2011: 22).

Det finns särskilda politiska åtgärder i Sverige för att främja invandrades delaktighet på arbetsmarknaden, t.ex. instegsjobb (Arbetsförmedlingen 2013c) och nystartsjobb (Arbetsförmedlingen 2013b). Det finns även ett särskilt program riktat till flyktingar för att främja

snabbare arbetsmarknadsintegration. Efter etableringsreformen 2010 har alla flyktingar mellan 20 och 65 års ålder inom detta program rätt till en individuell etableringsplan och ekonomisk etableringsersättning (Arbetsförmedlingen 2013a; SKL 2011).

AF tar fram den individuella etableringsplanen tillsammans med flyktingen, i samarbete med kommunen, aktuella myndigheter, företag och organisationer. Som minst ska planen för en person omfatta SFI, samhällsorientering och förberedelseaktiviteter för förvärvsarbete, t.ex. bedömning av utbildnings- och yrkesmässiga erfarenheter och praktikplatser (Arbetsförmedlingen 2013a; SKL 2011). Flyktingar som deltar i etableringsaktiviteter har rätt till assistans av en etableringslots som hjälper dem att söka arbete (Regeringskansliet 2010; Regeringskansliet 2013). Eftersom etableringsreformen har gällt i mindre än tre år, är det fortfarande för tidigt att dra slutsatser om hur den långsiktigt påverkar flyktingarnas arbetsmarknadsintegration.

Utbildning

Det är allmänt vedertaget att det svenska språket är nyckeln till integration på arbetsmarknaden, klara av vardagliga situationer och lättare bli delaktig i samhället. Språkundervisning erbjuds kostnadsfritt till alla invandrare, inklusive flyktingar, genom SFI som har kurser på gradvis stigande nivå. Detta är obligatoriskt för flyktingar som deltar i etableringsaktiviteter.

Enligt den senaste tillgängliga statistiken från 2007/2008 var 29 procent av SFI-deltagarna flyktingar (Skolinspektionen 2010). Deltagandet i SFI har mer än fördubblats under det senaste årtiondet, från 41 000 år 2001 till 102 000 år 2011. Könsuppdelningen är 59 procent kvinnliga deltagare och 41 procent män (Skolverket 2012b). Antalet SFI-deltagare med begränsad eller ingen läskunnighet har fördubblats, från 7 300 år 2006 till 14 000 år 2010 (SR 2012).

Syftet med SFI-kurserna är att ge grundläggande funktionell kompetens i svenska, förbereda deltagarna för framtida studier och förbättra åtkomsten till arbetsmarknaden (Statskontoret 2009; Skolverket 2012a: 2). SFI styrs och påverkas alltså av både utbildningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska mål (Statskontoret 2009: 67). Att sambandet mellan utbildning och inträde på arbetsmarknaden är starkt i Sverige märks också på att SFI-studerande har rätt att kombinera studier med arbete (Riksdagen 2010a). Skolorna har lagstadgad skyldighet att se till att de studerande får tillfälle att använda svenskan i en arbetssituation, och att SFI kan kombineras med andra aktiviteter, t.ex. validering av kvalifikationer, praktikplats eller annan träning (Skolverket 2012a: 2). Hittills är det inte så många SFI-skolor som hjälper eleverna att ordna praktikplatser (Statskontoret 2009; Kennerberg och Åslund 2010: 6–7).

Förutom SFI är det också obligatoriskt för flyktingar som deltar i etableringsaktiviteter att gå en kurs i samhällsorientering. Denna kurs är avsedd att ge en grundläggande förståelse av det svenska samhället och en grund för fortsatta studier i Sverige. Undervisningen ska äga rum på modersmålet eller ett annat språk som deltagaren behärskar väl. (Arbetsmarknadsdepartementet 2012: 137; Regeringen 2012c.)

Validering av flyktingars formella kvalifikationer, utbildning och yrkeserfarenhet har en avgörande betydelse för fortsatta möjligheter till utbildning och arbete. Detta uppmärksammas i Sverige genom ett antal insatser för erkännande av kvalifikationer, och det är fler liknande reformer och åtgärder på väg. 2013 fick Statskontoret i uppdrag av regeringen att fastställa och utvärdera verktyg och metoder för validering, som kan tillämpas för att bedöma kompetens hos nyanlända invandrare. I juni 2013, samtidigt som rapporten till denna integrationsstudie höll på att slutföras, rapporterade Statskontoret att validering av formell behörighet används i liten utsträckning i Sverige, och att begreppet validering uppfattas olika av olika intressenter och egentligen syftar på olika saker. Statskontoret anmärkte i sin rapport att det behövs bättre samordning på detta område, och det föreslogs att Arbetsförmedlingen utför uppföljning för att klarlägga vissa aspekter av valideringen och fastställa vilka indikatorer som är relevanta vid validering (Statskontoret 2013:6). I en annan aktuell utvärdering, utförd 2013 av Universitets- och högskolerådet, undersöks vilka metoder som kan användas för att bedöma utländska akademiska examina i de fall då dokumentation saknas (Regeringen 2012b).

Hälsa

Flyktingars hälsa har studerats mycket i svensk forskning. Det har gjorts studier där faktorer som förhållandet mellan arbetslöshet och hälsa, och flyktingars tillgång till sjukvård och andra sociala tjänster, har undersökts (Lindencrona et al. 2006). Det finns även studier med jämförelser av levnadsstandard mellan flyktingar, arbetskraftsinvandrare och infödda svenskar (Vogel et al. 2002). Forskningen visar att flyktingar och asylsökande i Sverige har sämre psykisk och fysisk hälsa jämfört med infödda svenskar och arbetskraftsinvandrare (Vogel et al. 2002; Regeringen 2008b).

Ett antal forskare och praktiserande läkare anser att dålig hälsa markant kan försämra en flyktings förmåga och möjlighet att integreras i mottagarsamhället, och att koncentrera sig på studier, lära sig svenska, hitta arbete och ha ett socialt liv (Björkqvist och Wolandt-Pfeiffer, 2001:1; Regeringen 2008; Eriksson-Sjö et al., 2010). Forskare presenterar emellertid olika anledningar till dålig hälsa. I en del studier understryker man omständigheterna före migrationen, medan andra forskare betonar händelser efter flytten och dessas inverkan på välmående, sjukdomar och dödlighet (Björkqvist och Wolandt-Pfeiffer 2001; Vogel et al. 2002; Lindencrona et al 2006; Hollander et al. 2012).

Till de faktorer före migrationen som ofta nämns hör fysiska skador, trauma och tortyr, och även begränsad tillgång till sjukvård i ursprungslandet. I en rapport från Sveriges regering konstateras att flyktingkvinnor har sämre tillgång till sjukvård i sitt ursprungsland jämfört med männen (Regeringen 2008a: 24). Exempel på eftermigrationsfaktorer är asylprocessens längd och ansamlade känslor av stress, osäkerhet, ångest och social isolering (Gunnarsen 2000; Ginsburg 2008: 14; 26), vilket påverkar hälsan negativt på kort och lång sikt.

Många forskare anser att livet efter migrationen har större betydelse för en flyktings välmående och integration än livet före migrationen, och att omständigheter i mottagarsamhället skapar psykisk sjukdom bland flyktingar, oavsett om stresstörningar redan fanns eller inte (Lindencrona et al. 2006: 30). Dessa författare hävdar att det finns ojämlikheter mellan flyktingar och infödda svenskar, som beror på att flyktingarna i högre grad riskerar att drabbas av sjukdomar efter att de bosatt sig i Sverige (Lindencrona et al. 2006: 12). Det finns till viss del ett samband mellan dessa riskfaktorer och socialt utanförskap och allmän levnadsstandard. Andra forskare har hittat samband mellan hälsa och inkomst, social status och sysselsättning, och menar att dålig integration på arbetsmarknaden leder till fattigdom. Enligt vissa är detta den främsta förklaringen till den kraftiga sjukligheten bland invandrargrupper från länder utanför Norden (Klinthäll 2008:46). Ytterligare andra lyfter fram belägg för fler rapporterade sjukdomsfall bland förvärvsarbetande invandrare jämfört med förvärvsarbetande infödda svenskar (Vogel 2002), även om dessa författare inte direkt kommenterar just flyktingar.

I en regeringsrapport konstateras att en del flyktingar hamnar i en ond cirkel, med olika faktorer som gör dem mer utsatta för depression och stress, vilket går ut över hälsan. Dessa faktorer är bl.a. oförmåga att komma in på arbetsmarknaden, dålig lön, fysiskt krävande arbeten och begränsade sjukförmåner för nyanlända flyktingar (Regeringen 2008a: 24–25).

Enligt Frykman et al. (2006: 8) förekommer det diskriminering på viktiga offentliga institutioner, t.ex. socialkontor, arbetsförmedlingar och vårdinrättningar. Detta stöds av en senare studie, där det presenteras exempel på tillfällen då flyktingar med somaliskt ursprung har blivit avvisade vid kontakt med sjukvården (Svenberg 2011). Studien av Frykman et al. påvisar också ett samband mellan diskriminering och dålig hälsa, en koppling som är särskilt stark när det gäller psykisk sjukdom (2006: 8).

Attityder och social integration

Johansson Heinö (2009: 311–312) fastslår i sin studie att de flesta svenskar helst ser sig själva som antirasister och antinationalister. Enligt en undersökning av Mella och Palm (2012: 7–8) har de flesta i Sverige i teorin en positiv inställning till invandring och kulturell mångfald. Detta är något som borde underlätta flyktingars sociala integration i Sverige. Men enligt Mella och Palms undersökning har en tredjedel av befolkningen aldrig någon kontakt med utomeuropeiska invandrare. 66 procent av respondenterna i undersökningen höll dessutom med om påståendet ”Det finns grupper av invandrare som misslyckas med integrationen i vår kultur” (Mella och Palm 2012: 7–8), vilket återspeglar en attityd som kan försvåra social integration.

De flesta negativa attityder som visade sig i undersökningen hade med religion och integration att göra. En majoritet av respondenterna, 56 procent, höll med om påståendet att ”religiösa skolor förhindrar integration”, och en femtedel av respondenterna var extremt kritiska mot alla typer av islamiska slöjor, något som Mella och Palm (2012: 8) uppfattar som en indikator på utbredningen av islamofobi i Sverige. Det finns också studier på hur svenska arbetsgivare har reagerat på arbetsansökningar från personer med arabisk klingande namn, och där påvisas att flyktingar (och andra invandrare) från muslimska länder är utsatta för diskriminering i Sverige (Duvander 2001; Carlsson och Roth 2007; Arai och Skogman Thoursie 2009; Lundborg 2012: 30), något som klart försvårar integrationen för de drabbade.

Negativa attityder till invandrare förstärks i tider av ekonomisk nedgång, låg ekonomisk tillväxt och hög arbetslöshet, enligt Hjerm och Bohman (2012: 10). Även det politiska klimatet spelar in, och nationalistiska och högerpopulistiska politiska partier och deras påverkan på invandrings- och integrationspolitiken kan få främlingsfientliga attityder att blossa upp (Hjerm och Nagayoshi 2011: 832–833; Hjerm och Bohman 2012: 10). I Sverige finns ett invandringsfientligt parti, Sverigedemokraterna (SD), i riksdagen. SD kom in i riksdagen för första gången 2010, efter att ha fått 5,7 procent av rösterna.

Flyktingar som kan styrka sin identitet med ett hemlandspass kan ansöka om svenskt medborgarskap när de bott fyra år i landet med permanent uppehållstillstånd. De som inte kan styrka sin identitet kan ändå, enligt förordningar och politiska beslut, undantas från kravet att styrka sin identitet med dokumentation om de har bott i Sverige i minst åtta år. I praktiken gäller detta undantag flyktingar från Afghanistan och Somalia (Migrationsverket 2012c; Migrationsverket 2012d).

Rösträtt i val till riksdagen är förbehållet svenska medborgare, men rätten att rösta i landstings- och kommunalval utökades 1976 till att omfatta Sverigeboende utländska medborgare som varit folkbokförda i Sverige i minst tre år (SCB 2008). Skälet till att de politiska rättigheterna utökades var att man ville höja det politiska intresset, självkänslan och inflytandet bland utländska medborgare bosatta i Sverige (Bevelander 2010: 286). Av de utlandsfödda som inte var svenska medborgare, men registrerade i röstlängden, var det i 2010 års val till kommunfullmäktige dock bara 36 procent som verkligen röstade. I riksdagsvalet vid samma tillfälle röstade 73 procent av de utlandsfödda med svenskt medborgarskap. Även i riksdagsvalet finns en skillnad på 14 procent i valdeltagandet mellan utrikes och inrikes födda svenska medborgare, men det är en klyfta som minskat med tiden (SCB 2011a).

I en studie om röstningsbeteende hos över 70 000 invånare, av vilka nästan 13 000 var utländska medborgare, konstaterade Bevelander och Pendakur (2008: 1; 19–21) att invandrare som fått svenskt medborgarskap är mycket mer benägna att rösta i kommun- och landstingsval än invandrare som inte fått medborgarskap. Medborgarskapet verkar alltså göra stor skillnad för om någon går och röstar eller inte, och det höjer därför den formella politiska delaktigheten (Bevelander och Pendakur 2008: 1; 19–21).

I april 2013 presenterade Medborgarskapsutredningen sin rapport ”Det svenska medborgarskapet” (Statens offentliga utredningar: SOU 2013:29) med ett antal förslag till ändringar av lagen om svenskt medborgarskap. Grundtanken i rapporten är att medborgarskap ”bidrar till social sammanhållning i ett samhälle som kännetecknas av mångfald”. Enligt förslaget borde denna idé återspeglas i medborgarskapslagen, genom att man bl.a. inför villkor enligt vilka alla barn med minst en svensk förälder ska bli svenska medborgare vid födseln. Samma sak ska också gälla för barn

med föräldrar som inte är svenska medborgare, men som har minst en förälder som har permanent uppehållstillstånd och har bott i Sverige minst fem år innan barnet föddes. Det nuvarande villkoret med krav på en lägsta gräns vad gäller vistelsetid före möjligt medborgarskap kommer också att behållas: fyra år för flyktingar och statslösa, och fem år för alla andra utomeuropeiska invandrare. En person som kan svenska på en viss nivå ska dock enligt förslaget kunna vara behörig för medborgarskap ett år tidigare än annars. I rapporten föreslås också att lagen får en ny portalparagraf, där den grundläggande innebörden av svenskt medborgarskap förklaras.

När det gäller rätten att delta som representant i politiska och/eller beslutsfattande organ, så har det i åtskilliga studier noterats en markant underrepresentation av utlandsfödda i Sverige. Mönstren med underrepresentation återfinns på alla nivåer i den politiska beslutsfattandestrukturen (SCB 2008; Dahlstedt et al. 2011). År 2010 utgjordes mer än 15 procent av Sveriges totala befolkning av utlandsfödda personer, men representationen i beslutsfattande organ var bara något över hälften av denna andel. Andelen utlandsfödda personer som var invalda i olika kommunfullmäktige var 7,6 procent 2010, i landstingen 7,7 procent och i riksdagen 8 procent (Migrationsinfo 2012b).

Asylprocessen

Sett till internationell standard har Sverige ett asylsystem av hög kvalitet (Feijen och Frennmark 2011). Sveriges regering har länge betonat behovet av att förkorta asylprocessen, och understrukit den negativa effekten av en långvarig process. Sedan 2009 har Migrationsverket medvetet riktat in sig på att förkorta handläggningstiderna och kvalitetssäkra asylbesluten. Arbetet har gett goda resultat, och väntetiden i första instans har minskats med flera månader. 2012 hade den genomsnittliga handläggningstiden förkortats till 3,6 månader, att jämföra med 7,4 månader 2002. Principen är att ingen ska behöva vänta längre än tre månader på ett beslut (Migrationsverket 2012b: 20).

Det råder allmän enighet i Sverige, även i litteraturen om integration och i statliga politiska utvärderingsdokument, att en utdragen asylprocess påverkar hälsan negativt och på många sätt kan fördröja den påföljande integrationen (Gunnarsen 2000). Det har i Sverige konstaterats att en asylprocess med lång väntetid har negativ inverkan på flyktingarna, och att de på grund av väntan och osäkerhet inte har kunnat planera sin framtid. Sådana upplevelser kan leda till förhöjda stressnivåer och psykiska sjukdomar (Lindencrona et al. 2008: 125). Utöver osäkerheten anges andra faktorer som kan försämra hälsan under asylprocessen: avsaknad av boende och dåliga boendeförhållanden, social isolering och vad som upplevs som misstro och misstänksamhet från myndigheternas sida (Gunnarsen 2000; Ginsburg 2008: 26–27).

Antalet asylansökningar i Sverige varierar från år till år. 2012 fick Migrationsverket in 43 887 asylansökningar, det högsta antalet sedan 1992 (Migrationsverket 2012b; Migrationsverket 2013). Det höga antalet asylsökande de senaste åren har inneburit en utmaning, och det har åter igen orsakat längre väntetider än vad som är önskvärt i mottagningssystemet. Det drabbar framför allt de som fortfarande väntar på beslut i sina asylärenden, och de som får uppehållstillstånd beviljat och väntar på att tas emot i en kommun (Riksrevisionen 2012: 3). Det uppskattas i studier att antalet flyktingar med uppehållstillstånd, som blir kvar i mottagningssystemet i väntan på att mottas i en kommun, kommer att öka från 6 000 år 2012 till 9 000 år 2013 (Riksrevisionen 2012: 3). Det beror framför allt på den allmänna bostadsbristen i Sverige, och riskerar att leda till att integrationsprocessen fördröjs under de närmaste åren.

Familjeåterförening

Svensk lagstiftning vad gäller familjeåterförening gör det bara möjligt att återförenas med anhöriga om personen som bor i landet har beviljats permanent uppehållstillstånd. Antalet personer som beviljas uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening varierar från år till år. 2011 återförenades något mer än 3 000 personer med anhöriga som kommit till Sverige som flyktingar. 2012 ökade antalet till nästan 7 900 personer (Migrationsverket 2013).

UNHCR har tagit emot många vittnesmål och exempel som visar att familjeåterförening är mycket viktig för flyktingars hälsa och välbefinnande, och att separation av familjer ofta påverkar deras integration märkbart negativt. Tyvärr finns det i Sverige nästan ingen forskning om hur familjeåterförening påverkar flyktingars integration. Genom de intervjuer med flyktingar och samråd med intressenter som presenteras i kapitel tre, kan denna studie bidra med kunskap på detta område. Studien bekräftar att familjeåterförening är en viktig faktor för integrationen.

Lineback och Olson (2001: 135) konstaterar att det första som de flesta flyktingar frågar när de träffar myndighetspersoner är om de kan bli återförenade med sina anhöriga. Det är vanligt att flyktingar lägger ner mycket tid på att kontakta myndigheter och andra som de hoppas kan hjälpa dem med återförening.

Svenska Röda Korset och Sociala Missionen, som ger rådgivning och juridisk hjälp i familjeåterföreningsärenden, släppte i november 2012 en rapport om de brister som finns i praxis gällande familjeåterförening. Rapporten, "Vägen till familjeåterförening – nulägesrapport från arbetet med att återförena splittrade flyktingfamiljer" sammanfattar det nuvarande regelverket, och man påvisar brister som gör det svårt eller omöjligt för många familjer att uppnå återförening i Sverige (Sociala Missionen och Röda Korset 2012).

Ett hinder för familjeåterförening är kravet på att uppvisa ett giltigt hemlandspass eller annan identitetshandling: ett krav som blivit strängare sedan 2010. Ett prejudicerande domstolsutslag i Migrationsöverdomstolen, daterat januari 2012 (MIG 2009:17), reglerar undantagen från kravet på hemlandspass för personer med ursprung i länder där det är svårt eller omöjligt att erhålla ett pass, i praktiken för somalier. I domen erbjuds möjligheten till DNA-test för att styrka släktskap, men där finns ingen reglering för de fall då de ansökande familjerna har en annan sammansättning än i det prejudicerande fallet. Undantagen från kravet på pass gäller därför endast familjer med biologiskt släktskap. Adoptivbarn eller fosterbarn samt barn till släktingar ingår inte, och inte heller barnlösa par.

Enligt den ovan nämnda rapporten har de nuvarande kraven på styrkt identitet gjort det särskilt svårt för flyktingar från Afghanistan och Somalia att beviljas familjeåterförening, eftersom de inte kan uppvisa hemlandspass. Det uppstår också svårigheter för flyktingar från länder där staten utövar förtryck och enskilda personer är rädda att besöka myndigheterna och ansöka om ID-handlingar. Det görs nämligen inga undantag för sådana fall (Sociala Missionen och Röda Korset 2012: 28).

Förutom reglerna vad gäller identitet som nämns ovan, så anses inte minderåriga barn utan ställföreträdare ha processbehörighet för att ansöka om familjeåterförening. Enligt Svenska Röda Korset och Sociala Missionens rapport, får dessutom sökande med liknande förhållanden ibland olika beslut.

En annan svårighet är att handläggningstiden för familjeåterföreningsärenden ofta är utdragen, både på ambassader och i Sverige. Det har lett till att barn i vissa fall hinner bli 18 år innan processen har slutförts, och att familjens ärende då avslutas (Sociala Missionen och Röda Korset 2012: 29).

De flesta flyktingar som inte kan återförenas med sina anhöriga upplever i allmänhet känslor av saknad, ångest, skuld och osäkerhet. Sådana känslor kan bli överväldigande och göra det svårt att ta till sig ny information och koncentrera sig på att lära sig språket (Lineback och Olson 2001: 135; Sociala Missionen och Röda Korset 2012).

Samråd med intressenter och flyktingar

Detta kapitel är strukturerat runt de fem identifierade integrationspolitiska områdena hälsa, utbildning, sysselsättning/arbetsmarknad, bostäder och social integration. Här presenteras slutsatser som samlats under möten med flyktingar och samråd med intressenter. Fem möten hölls med intressenter, och vid vart och ett av dem diskuterades ett av de fastställda politikområdena. Intressenterna var sådana vars arbete är relevant för flyktingintegration, t.ex. tillhandahållare av samhällstjänster, icke-statliga organisationer, olika myndigheter samt akademiker.

Vid de flesta mötena betonade de medverkande övergripande frågor som gick utöver temaområdena. Flyktingintegrationens komplexitet, och sambanden mellan de faktorer som påverkar integrationen, uppmärksammas därför genomgående i presentationen av dialogerna från mötena med intressenter och flyktingar. Kapitlet inbegriper de aspekter och åtgärder som har varit viktigast för flyktingens integrationsprocess eller påverkat den mest (positivt eller negativt).

En aspekt som kom fram vid diskussion om samtliga politiska temaområden, är att situationen, enligt både de intressenter och flyktingar som svarade, förbättras med tiden, och att tiden är den viktigaste faktorn när det gäller integration.

Samråden med intressenterna visade också att familjeåterförening är centralt för en flyktings välbefinnande. Långvarig väntan på familjeåterförening, eller att återföreningen uteblir, gör det ur alla aspekter svårare för flyktingen att påbörja integrationsprocessen.

För det tredje konstaterades att asylprocessen kan underlätta den påföljande integrationen, om mottagandet upplevs som respektfullt och Migrationsverket tar snabbt beslut. Om flyktingen däremot upplever att han/hon är misstrodd och diskriminerad under asylproceduren, kan det leda till ett ytterligare trauma som måste bearbetas emotionellt innan integrationen kan börja. Slutligen finns det stora regionala skillnader i Sverige. Att bo i storstäderna eller på landsbygden, eller i norra eller södra Sverige, gör stor skillnad vad gäller arbetstillfällen, tillgång till bostad och befintliga sociala nätverk och familjenätverk för flyktingar.

Hälsa

Hälsa är ett viktigt integrationspolitiskt område, eftersom det i slutändan är en betydande del av flyktingintegrationen, som har samband med individens välbefinnande. Det råder ett ömsesidigt beroende mellan hälsa och integration. Dålig hälsa kan försämra integrationen, och en dåligt fungerande integrationsprocess kan orsaka både fysiska och psykiska hälsoproblem. Deltagarna i samrådsmötet om hälsa var överens om detta. De betonade att långsam integration påverkar hälsan negativt, och att personer som inte får möjlighet att använda sina talanger och färdigheter och sin utbildning oftare drabbas av depression och annan psykisk sjukdom. Intressenterna framhöll att meningsfulla aktiviteter under asylfasen skulle kunna öka flyktingarnas känsla av sammanhållning och mening, och därmed förbättra deras hälsa och påverka deras integration positivt.

Det rådde konsensus bland intressenterna om att tidiga hälsoinitiativ, däribland information till asylsökande och flyktingar om tillgången till sjukvård, gynnar den påföljande integrationen. Enligt intressenternas erfarenheter vill många asylsökande inte tala om sin hälsa, ens med sjukvårdspersonalen, eftersom de är rädda att det ska påverka beslutet om deras eventuella uppehållstillstånd. Det är därför viktigt att asylsökande får information så att de kan känna sig trygga med att tala om sin hälsa.

📌 Exempel på arbetssätt

Hälsokommunikatorerna är aktiva i kommunerna Stockholm, Botkyrka, Södertälje, Salem, Sollentuna, Upplands Väsby, Sundbyberg och Nacka, samt i Landstinget i Östergötland och i Region Skåne. Hälsokommunikatorerna träffar nyanlända flyktingar på Migrationsverket och på SFI-utbildningarna. De ger information om det svenska sjukvårdssystemet, om posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och andra frågor om hälsa. Hälsokommunikatorerna talar samma språk och har samma kulturella bakgrund som de som får informationen. Deras hälsokunskaper utgörs bl.a. av en sex månaders sjukvårdskurs på Karolinska Universitetssjukhuset i Stockholm.

Hälsoskola för nyanlända flyktingar är ett koncept som använts i Botkyrka, Södertälje och Malmö, och som nu också används i Göteborg. Hälsoskolan är inriktad på flyktingar som just har beviljats permanent uppehållstillstånd. Den är frivillig och varar i ungefär fem veckor. Kursen innehåller information och dialog om det svenska sjukvårdssystemet och vanliga problem som drabbar flyktingar, t.ex. stress, sömn- och koncentrationsproblem. Tanken är att deltagarna ska ge varandra ömsesidigt stöd genom diskussioner. Lärarna är kliniskt utbildade yrkespersoner som samarbetar med tolkar.

Hur familjeåterförening påverkar hälsan

En faktor som intressenterna tog upp, som påverkar den psykiska hälsan hos många flyktingar, är familjeåterförening – eller snarare avsaknaden av sådan. För många flyktingar innebär flykten att man blir åtskild från anhöriga. Barn, syskon och föräldrar lämnas kanske kvar i ett osäkert område, eller så hamnar man i olika länder. Osäkerheten om hur anhöriga har det brukar vara väldigt stressande, eftersom de flesta flyktingar inte kan åka tillbaka till sitt ursprungsland och besöka släkt och vänner. Separationsperioden kan vara i flera år eller årtionden, något som ökar känslan av sorg och saknad.

Åtskilliga respondenter uppgav att det de tyckt har varit viktigast efter ankomsten var att försöka återförenas med familjen i Sverige och att hålla kontakten. Utifrån de samrådsmöten som hölls, kan man dock konstatera att det finns två regler i Sverige som många flyktingar har svårt att acceptera på detta område. För det första brukar barn över 18 år i allmänhet inte få återförenas med sina föräldrar i Sverige, vilket kan göra att familjer splittras och familjemedlemmar sprids ut över världen. För det andra får par som inte har biologiska barn tillsammans, eller som inte varit fast sammanboende en längre period innan de kom till Sverige, ofta avslag på sin ansökan om familjeåterförening.

Som en ung man uttryckte det:

” Jag har fått veta att eftersom vi inte har barn, så får jag inte ta min fru till Sverige. Det är stressande för oss båda två, men jag kan inte göra något åt det. Sedan jag fick mitt permanenta uppehållstillstånd kan jag resa vart som helst i världen, utom till Somalia. För att träffa min fru och mina släktingar måste jag skicka dem pengar så de kan åka till ett grannland där jag kan träffa dem. Det är förstås omöjligt med min ekonomiska situation.”

Ung man med somaliskt ursprung. Intervju i Spånga.

Hur PTSD påverkar integrationen

Förutom den ofrivilliga separationen från anhöriga, uppgav många flyktingar att de lider av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Experter på psykologi bland intressenterna menade att det är vanligt att man mår bra under tiden närmast efter att uppehållstillståndet är beviljat, men att många flyktingar med PTSD ofta börjar känna sig sämre en tid efter att de fått tillståndet. Det är nämligen då deras återhållna känslor och smärtsamma minnen börjar komma tillbaka. Intressenterna uppgav att PTSD, om det inte uppmärksammas, eventuellt kan leda till psykisk sjukdom och bli ett hinder för integration.

En typisk ond cirkel som beskrivs av vissa intressenter är att PTSD, eller andra symtom på stress och depression, leder till sömnlöshet. Det påverkar i sin tur allvarligt hälsan på många sätt, t.ex. i form av koncentrationssvårigheter, som försämrar förmågan att engagera sig i utbildning och arbete. Många flyktingar som deltar i kurser i svenska för invandrare (SFI) rapporterade att de hade inlärningsproblem, som berodde på koncentrationssvårigheter orsakade av förtvivlan och sömnlöshet.

” Jag har sömnsvårigheter och har haft det tufft med att koncentrera mig, därför att jag tänker på vad jag har upplevt. I Somalia var jag bäst i min klass, men här gör jag inte alls så bra ifrån mig. Jag känner mig blockerad när jag försöker lära mig något.”

Ung kvinnlig respondent med somaliskt ursprung. Intervju i Tensta.

📌 Exempel på arbetssätt

Det finns psykologiska center som erbjuder terapi för flyktingar som utsatts för tortyr, trauma och kriser. De finns på några av sjukhusen i de större städerna i Sverige. Även Svenska Röda Korset har flera center där de erbjuder hjälp till flyktingar med PTSD.

Utsatta grupper

Som särskilt utsatta grupper nämnde intressenterna asylsökande som fått avslag, personer som endast fått tillfälliga uppehållstillstånd, kvinnor, samt flyktingar i gruppen homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner (HBTQ). HBTQ-grupper och kvinnor kan vara särskilt utsatta på grund av tidigare diskriminering i sitt ursprungsland; exempelvis kan de ha blivit nekade sjukvård. En respondentgrupp med HBTQ-flyktingar, intervjuade i Stockholm, uppgav att de hade nekats sjukvård och blivit diskriminerade i ursprungslandet. Intressenterna påpekade vikten av att sjukvårdspersonal har tvärkulturell kompetens och kunskap om vilka grupper som är särskilt utsatta. Samtidigt var flyktingar och intressenter överens om att vårdpersonalen inte ska dra allmänna slutsatser om flyktingars hälsobehov. Respondenter påpekade att de inte vill bli stämplade som offer, och att de inte heller vill bli särbehandlade av vårdpersonalen på grund av sin flyktingstatus. Istället betonade de icke-diskriminering, vikten av att bli behandlad som en individ och att få gehör för den egna hälsan (intervjuer i Malmö och Tensta).

Asylprocessen

Gruppen av HBTQ-flyktingar som intervjuades berättade att de hade upplevt en brist på förståelse och empati från Migrationsverkets sida under asylprocessen, något som de kände ledde till ökad stress. Denna grupp berättade att handläggare på Migrationsverket hade gett HBTQ-asylsökande rådet att återvända till sitt ursprungsland och dölja sin sexuella identitet, trots att Sverige har förbundit sig att ge asyl åt HBTQ-personer som är utsatta för förföljelse i sina hemländer. Två av flyktingarna uppgav också att de kände sig kränkta av kommentarer i stil med att "de inte såg ut som bögar". De berörda flyktingrespondenterna var besvikna över vad de upplevde som fördomsfull behandling och misstro under asylprocessen. De påpekade behovet av fortbildning om HBTQ-frågor och om HBTQ-personers rättigheter, så att sökanden i framtiden kan bli rättvist behandlade (intervju i Stockholm).

Både intressenterna och flyktingarna framhöll problemet med att den första tiden efter ankomsten till Sverige, då flyktingarna väntar på ett beslut, kännetecknas av sysslolöshet. Sedan 2012 har det inte förekommit några organiserade aktiviteter hos Migrationsverket under asylprocessen, som t.ex. undervisning i svenska. Det finns därför inget annat att göra än att gå på utredningarna hos Migrationsverket och sedan vänta. Intressenterna noterade att osäkerheten under asylbeslutsprocessen, tillsammans med den ofrivilliga sysslolösheten, kan skapa stress och sjukdom som kan komplicera eller förlänga integrationsprocessen.

Åtskilliga respondenter hade fått avslag på sin asylansökan i första instans, och väntade i mer än ett år innan de beviljades ett permanent uppehållstillstånd efter överklagande till andra eller tredje instans. De beskriver den utdragna asylprocessen som en period full av oro, förtvivlan och nedstämdhet. En flykting från Afghanistan väntade på asyl i sex år, fyra andra respondenter väntade fyra år innan de beviljades permanent uppehållstillstånd. Efter att deras ansökan avslagits kunde de inte studera eller arbeta, de hade inte rätt till sjukvård och de oroade sig över risken att bli tvångsmässigt återsända till hemlandet. Efter att ha beviljats tillstånd vad många fortfarande frustrerade över att värdefull tid gått förlorad under dessa år – tid som de kunde ha använt till att studera eller arbeta.

Hälsofaktorer efter migrationen

Som omnämnts tidigare i denna rapport, är många forskare av uppfattningen att faktorer i mottagarsamhället är mer avgörande för flyktingars hälsa än faktorer före ankomsten. Både intressenter och flyktingar anser att mötet med svensk kultur och själva integrationsprocessen kan försämra hälsan. Upplevelsen kan förvärras av byråkrati, många krav från de inblandade myndigheterna under etableringsfasen, misstro och negativa attityder. Som en flykting förklarade:

” När man beviljas asyl i Sverige som flykting blir ens situation förstås genast mycket bättre. Men i det sköra tillstånd man befinner sig i, kan minsta tecken på negativa attityder från folk eller från samhället i stort, få en att börja fråga sig varför man någonsin kom hit. Om man ska jämföra med att komma till Sverige som arbetskraftsinvandrare istället för flykting, så tror jag att man då på ett annat sätt accepterar att bli negativt bemött, för då kan man alltid åka tillbaka till hemlandet när man jobbat ihop lite pengar. Men för de flesta flyktingar är det fullständigt orealistiskt.”

Man med assyriskt ursprung, som flydde från Turkiet på 1970-talet. Intervju i Hallunda.

På Sveriges mycket konkurrensutsatta bostads- och arbetsmarknader, särskilt i de större städerna, kan integration vara komplicerat. De flesta nyanlända flyktingar har ett begränsat socialt nätverk, och en del inget nätverk alls. Det gör att de lyckas sämre med att hitta lägenheter och arbete, och ibland drabbas av depression. Särskilt utsatta för detta är flyktingar från länder där utbildningssystemet delvis har kollapsat på grund av krig. Dessa flyktingar har ofta en lång och mödosam väg till sysselsättning. En ung manlig respondent från Afghanistan förklarar:

” Jag trodde att allt skulle bli bra då jag fick uppehållstillstånd, men så blev det inte. När man får uppehållstillståndet börjar man oro sig för att hitta jobb och någonstans att bo. Allt det där är psykiskt utmattande.”

Intervju i Akalla.

Både intressenter och flyktingar bekräftade sambandet mellan sjukdom, arbetslöshet, dålig levnadsstandard och socialt utanförskap. Att vara fattig i ett dyrt land som Sverige påverkar också tillgången till sjukvård och mediciner. Även om den svenska staten subventionerar sjukvård och receptbelagda mediciner, så beskrev flera respondenter detta som en dyr kostnad. Det gällde särskilt tandvård, som bara är delvis subventionerad.

📌 Exempel på arbetssätt

Transkulturellt Centrum är Stockholms läns landstings kunskapscentrum för transkulturell psykiatri, asylsjukvård och flyktingsjukvård samt tandvård för asylsökande och papperslösa migranter. De erbjuder coachning, rådgivning och utbildning i asyl- och flyktingsjukvård, barnhälsovård, psykiatrisk vård och tandvård för asylsökande och papperslösa migranter.

Utbildning

De flyktingar som anländer har mycket varierande utbildningsbakgrund: de kan vara såväl professorer som personer som inte alls gått i skolan tidigare. Intressenterna framhöll därför att det är viktigt att anpassa all rådgivning och information om utbildning till individens särskilda behov och förutsättningar. Intressenterna betonade även att tidiga åtgärder från både Migrationsverkets och Arbetsförmedlingens sida är av avgörande betydelse för att generellt förbättra flyktingarnas förutsättningar i integrationsprocessen. Både intressenter och flyktingar ansåg att validering av tidigare utbildning och erfarenhet borde utföras så snart som möjligt, så att flyktingen kan påbörja lämplig kompletterande utbildning eller praktik. De anser också att aktuell och korrekt information är av stor vikt. Det bör finnas information om svenska studiealternativ, gymnasieutbildning, validering, praktikplatser, yrkesmentorer samt vilka högskolekurser och program som kan vara aktuella.

👉 Exempel på regelverk: Rådgivning anpassad efter individuella behov

Enligt Arbetsförmedlingens nuvarande regelverk ska rådgivningen till flyktingar och upprättandet av en individuell plan bygga på personens tidigare erfarenhet. Det ska finnas information om de olika alternativen och vägarna för att hitta förvärvsarbete, för flyktingar med alla former av kvalifikationer och utbildning. Enligt det individualiserade arbetssättet ska flyktingen få hjälp att hitta ett lämpligt arbete för att utnyttja sitt humankapital, vilket underlättar flyktingens integrationsprocess.

Enligt intressenterna är ålder en viktig faktor när det gäller utbildning. Personer över 50 års ålder, i synnerhet gruppen med liten eller ingen tidigare utbildning, har svårt att motivera sig till att tillbringa många år i skolan. Unga flyktingar däremot är ofta inställda på att genomgå många års utbildning för att nå sina yrkesmål. Flera respondenter under 30 års ålder gick bara i grundskola i sitt ursprungsland, men har ändå långsiktiga mål med sin utbildning i Sverige. De planerar att gå vidare till högskolan efter att ha slutfört SFI-kurserna och kompletterat med gymnasiekurserna. För dessa respondenter och andra med samma inställning är SFI avgörande, eftersom dessa kurser förbereder deltagarna för fortsatta studier, och eftersom svenska i hög grad underlättar integration i Sverige.

👉 Exempel på arbetssätt: Användbar kurs i samhällsorientering

Sedan 2011 har flyktingar haft rätt till minst 60 lektionstimmar i samhällsorientering. De ämnen som diskuteras på lektionerna är t.ex. svensk kultur, arbetsmarknad, validering, bostäder, socialförsäkring och enskilda personers rättigheter och skyldigheter. En respondent från Saudiarabien deltog i samhällsorienteringen i Stockholm som en fem veckor lång intensivkurs, på arabiska. Han var mycket nöjd med kvaliteten på kursen och ansåg att det var en bra introduktion till det svenska samhället, och att han skulle få nytta av den i kontakten med myndigheterna och genom hela arbetssökningsprocessen.

Språkstudier stöder integrationsprocessen

Alla flyktingresponderer ser språket som centralt för integrationen – dels för att kunskaper i svenska är ett krav för de flesta anställningar, dels för att det gör livet i Sverige enklare och underlättar delaktigheten i samhället. Många trodde att de skulle känna en större känsla av tillhörighetsig om de kunde svenska, och att svenskkunskaper skulle göra det lättare att bli vän med svenskar.

📌 Exempel på arbetssätt: Samtalsövningar med volontärer

Bland icke-statliga organisationer i Sverige finns det en lång tradition av att ha språkträningsaktiviteter med deltagare i SFI och svenska som andraspråk (SAS). Svenska Röda Korset har grupper i "Träna svenska" på ungefär 100 orter, med omkring 7 000 deltagare varje år. En lokal icke-statlig organisation i Stockholmsområdet, Internationella Bekantskaper, kallar sitt projekt för Medpratare. De är aktiva i förorter där en stor andel av invånarna har utländsk bakgrund, och ger SFI- och SAS-elever möjlighet att träna på samtal.

Läs mer: <http://bekantskaper.se/aktiviteter-2/medpratare/>

SFI är en av de institutioner som mest förknippas med integration av flyktingar och andra invandrargrupper i Sverige. Det har genomförts rikstäckande reformer och lokala initiativ för att anpassa SFI mer efter individuella behov. Ett lokalt exempel i Stockholms län är SFX-modellen, där man ger undervisning i svenska med olika yrkesprofil. SFX-studerande har sin yrkesidentitet med sig hela vägen när de lär sig svenska, lär känna ett nätverk av personer med samma yrke och lär sig tekniska termer inom sitt område.

Intressenterna var mycket positiva till SFX-modellen och föreslog att alla kommuner med tillräckligt många elever skulle ta efter den. I mindre kommuner är eleverna eventuellt för få för att delas in i olika SFX-klasser, men där påpekade intressenterna en möjlig lösning. I Gävleborgs län har grannkommuner samarbetat med varandra för att dela upp SFX-klasser över kommungränserna. Eleverna har därigenom kunnat pendla till en närliggande kommun för att delta i en kurs som passar in på deras yrkesprofil. Hittills har andelen flyktingar bland SFX-studerande varit mycket låg. Intressenterna rekommenderade att flyktingar erbjuds SFX-utbildning i alla de fall då det passar personens tidigare utbildnings- och yrkesbakgrund.

SFI-studerande har lagstadgad rätt att kombinera sina studier med anställning och praktik. Regeringens strategi för att underlätta den kombinationen märks på många respondenters erfarenheter. En av respondenterna, en man på drygt tjugo år med somaliskt ursprung, fick hjälp av en SFI-skola i en Stockholmsförort att börja på en praktikplats på deltid som truckförare på ett lager. För honom var praktiken ett sätt att få en referens från en svensk arbetsgivare, vilket kunde förbättra hans chanser att få ett välbetalt deltidsarbete. Hans mål var att finansiera sina universitetsstudier och i slutändan bli ingenjör. (Intervju i Spånga.)

En annan flykting, som bor i en Stockholmsförort och vill bli kock, kombinerade även han språkstudier på SFI med ett deltidsarbete, i detta fall i ett skolkök.

” Det är en bra kombination att studera och lära i skolan, och sedan träna mina språkfärdigheter på jobbet. Det blir mycket lättare att lära sig när man kan jobba och plugga på samma gång på det sättet.”

Man med eritreanskt ursprung. Intervju i Spånga.

De två respondenterna ovan värdesätter uppenbarligen att kunna kombinera SFI med praktikplats och arbete. Dessvärre är dessa två erfarenheter inte representativa. Enligt forskningen kan situationen sannolikt se mycket olika ut för olika personer, för olika skolor och olika geografiska orter (Statskontoret 2009; Kennerberg och Åslund 2010: 6–7).

Validering av kvalifikationer

Ett vanligt problem för flyktingar är att de förlorat dokumentation som styrker deras tidigare utbildning, träning och yrkeserfarenhet. Det är fortfarande svårt att få icke-dokumenterade kvalifikationer erkända och tillgodoräknade i Sverige, vilket förhindrar och försenar valideringen. Intressenterna konstaterade att det kan leda till att man inte kan antas till högre utbildning och anställning, och att flyktingarna får påbörja sin utbildning i Sverige på en alltför grundläggande nivå. Denna situation kan komma att förbättras de närmaste åren, eftersom Universitets- och högskolerådet har fått i uppdrag av regeringen att föreslå metoder som kan användas för bedömning i de fall då dokumentation saknas.

Intressenterna uttryckte en förhoppning om att alla som sysslar med utbildning och sysselsättning – politiker, Arbetsförmedlingen, Myndigheten för yrkeshögskolan, Universitets- och högskolerådet och andra organisationer och akademiska institutioner som utför validering – ska fortsätta att prioritera ett förbättrat valideringssystem. Intressenterna tillade att Arbetsförmedlingen har begränsad förmåga att bedöma flyktingars utbildningsmässiga bakgrund och erfarenheter, och att en del av problemet beror på att standardiserade metoder används istället för personanpassade. Även om det finns en rutin för validering av kvalifikationer i Sverige, så visar den befintliga forskningen att det finns brister i bedömnings- och valideringsprocessen. Detta gör att många flyktingar arbetar under sin kvalifikations- eller erfarenhetsnivå. Intressenterna betonade att AF måste erkänna flyktingars humankapital ända från början, och informera dem om möjligheten att validera tidigare utbildning och arbetslivserfarenhet. Man kan börja med frågorna ”Vad skulle du vilja jobba med i Sverige?” och ”Vad är det för kvalifikationer du redan har?” En annan svårighet som man stöter på inom Arbetsförmedlingen var, enligt de intressenter som tillfrågades, att tolkarna inte var insatta i regelverket och systemet. Detta gjorde att informationen förmedlades dåligt.

Som redan har nämnts i litteraturoversikten, vilket också bekräftas i en utvärderingsrapport från Statskontoret som publicerades samtidigt som denna rapport slutfördes, behövs det åtgärder för att klargöra valideringsmetoder och se till att de används bättre.

➤ Intressenternas förslag: Anlita tolkar till hjälp vid valideringen

Eftersom validering är centralt för flyktingars integrationsprocess, bör man vid valideringen anlita tolkar som är insatta i de tekniska begreppen hos de aktuella yrkesgrupperna. Om det inte finns några behöriga tolkar som har den kompetensen, så föreligger ett behov av att utbilda en sådan grupp.

När det gäller flyktingar med akademisk examen från andra länder, menar intressenterna att det i Sverige behövs mer flexibilitet för att utnyttja deras kunskaper och kvalifikationer. Intressenterna noterade att flyktingar med akademisk examen ofta gick många år på extra högskolekurser eller program i Sverige. Enligt en intressent finns det också tydliga tecken på en ”fastlåsnings effekt” när högutbildade invandrare arbetar i en okvalificerad sektor. Denna effekt förvärras med tiden, och när man arbetat sex år med arbeten som man är överkvalificerad för, är det nästan omöjligt att återgå till det yrke man ursprungligen hade. För att minska antalet flyktingar med akademisk examen som börjar arbeta i okvalificerade yrken, eller som läser samma högskolekurser om och om igen, är det mycket viktigt med tidig validering.

➤ Intressenternas förslag: Fler flexibla lösningar på högskolenivå

För att öka flexibiliteten och minimera väntetiden, kan flyktingar med akademisk examen erbjudas kortare kompletteringskurser på högskolenivå. Antagningsperioderna kan justeras för att underlätta antagning flera gånger under läsåret. Det bör också finnas fler tillfällen att komplettera tidigare utbildning genom att gå distanskurser online.

År 2010 var antalet SFI-deltagare med begränsad eller ingen läskunnighet 14 000, en uppgång med 50 procent sedan 2006. Den plötsliga uppgången har medfört svårigheter för SFI-utbildningarna, eftersom det inte finns tillräckligt med lärare som är behöriga att undervisa illitterata elever. Intressenterna förespråkade den pedagogiska metod som bygger på att icke-läskunniga elever först får lära sig läsa och skriva på sitt modersmål, för att sedan ta sig an undervisningen i svenska. Metoden kräver att man anlitar lärare och assistenter som kan undervisa på elevernas modersmål. Genom nystartsjobb erbjuds arbetsgivarna sänkt arbetsgivaravgift eller sociala avgifter om de anställer någon över 25 år som har varit utan arbete i mer än ett år, eller någon mellan 20 och 25 år som har varit arbetslös i sex månader. På så sätt har kommunerna råd att erbjuda extra språkstöd till icke-läskunniga studerande på SFI, i takt med att fler flyktingar får möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.

Intressenternas förslag: Anställ flyktingar

För att förbättra språkinläringen för icke-läskunniga, föreslog intressenterna att svensktalande flyktingar med de rätta språkqualifikationerna anställs som lärare och assistenter. För att göra detta alternativ attraktivt för arbetsgivarna, kan lärarna och assistenterna anställas via Arbetsförmedlingen genom nystartsjobbprogrammet.

Hur den ekonomiska situationen påverkar studierna

Intressenterna konstaterade att personlig ekonomi är en viktig faktor som avgör möjligheten och motivationsnivån för att studera. Respondenterna betonade att de är tacksamma över att ha fått möjlighet att läsa svenska kostnadsfritt, och att få ekonomiskt stöd under de första två åren efter att ha fått permanent uppehållstillstånd. Sett till internationell standard är dock Sverige ett mycket dyrt land, och etableringsstödet ligger endast på ca 6 500 kr, vilket för de flesta leder till en ekonomiskt utsatt situation.

Flyktingar som fortsätter studera SFI, svenska som andraspråk eller någon alternativ vuxenutbildning på gymnasienivå efter den tvååriga etableringsperioden, är ofta beroende av försörjningsstöd. Detta är lika med minimal levnadsstandard, och när respondenterna diskuterar hur det är att leva med försörjningsstöd, är det flera av dem som beskriver det som förödmjukande.

” Jag gillar inte att leva på försörjningsstöd, eftersom pengarna bara nått och jämnt räcker till för att klara sig. [Det är] lite pinsamt alltihop, och jag skulle föredra att inte ha det så. Om jag kunde jobba skulle jag få mer pengar, så att jag kunde få råd med mitt uppehälle, betala skatt och skicka pengar till min familj.”

Ung man med somaliskt ursprung. Intervju i Spånga.

Många av respondenterna tycker att det är en viktig del av integrationsprocessen att vara självförsörjande och ha en ekonomiskt hållbar situation, eftersom detta har samband med både personlig trygghet och värdighet.

Efter den tvååriga etableringsperioden är studielån en annan möjlig inkomstkälla för de som fortsätter studera. Intressenterna konstaterar dock att detta kan medföra en ekonomisk risk för flyktingar. Många får skulder genom lånen, som de inte kan betala tillbaka. För muslimer har frågan om studielån också en religiös dimension. Räntor ses som ”haram” (syndiga) och många unga muslimer väljer bort studierna eftersom de inte känner till någon bank i Sverige som erbjuder studenter andra lösningar, t.ex. räntefria lån i utbyte mot snabb tillbakabetalning.

Flyktingarna förklarade att de ofta har ett ansvar att försörja inte bara sig själva och sin familj i Sverige. De kan också ha anhöriga i andra länder, som är beroende av dem. En del har skulder att betala till de smugglare som hjälpte dem över gränser under flykten. Sådana ekonomiska bördor innebär att många flyktingar känner en skyldighet att omgående komma ut på arbetsmarknaden, och föredrar att välja bort kostsamma studier om de får arbete.

Förhållandet mellan personlig ekonomi, sysselsättning och avhopp från SFI har inte undersökts tillräckligt för att något samband ska kunna fastställas. Det är inte heller möjligt att dra allmänna slutsatser av befintliga studier om hur det påverkar den långsiktiga integrationen på arbetsmarknaden när flyktingar väljer att arbeta istället för att slutföra SFI och annan kompletterande utbildning.

👉 Intressenternas förslag: Bidrag skulle kunna hjälpa flyktingar att slutföra studier

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) föreslår att flyktingar ska erbjudas en tidsbegränsad resit för att avsluta studierna på grundskole- och gymnasienivå, efter att den tvååriga etableringsperioden är slut. På så sätt skulle fler flyktingar kunna skaffa sig den kompetens som behövs för integration på arbetsmarknaden, och de skulle inte vara beroende av försörjningsstöd eller ådra sig studieskulder. Större delen av ersättningen ska vara ett bidrag, och bara en liten andel lån. Den föreslagna tidsramen för ersättningen ska vara anpassad efter individens förhållanden och utbildningsbakgrund, men vara begränsad till några år.

Svårigheter med familjeåterförening försämrar inläringen

Enligt intressenternas erfarenheter är det svårt för flyktingar att fokusera på utbildning när de inte lyckats bli återförenade med sin familj. Om deras främsta intresse ligger i att få till stånd familjeåterförening, eller om de fått avslag på ansökan om sådan, kan det verka meningslöst att delta i SFI. Enligt intressenter som arbetar som SFI-lärare kan diskussionsämnen och bilder som visas i klassrummet utlösa ångest. Ibland blir de studerande överväldigade av sorg, vilket försvårar koncentrationen och förmågan att slutföra studierna. Som redan diskuterats i avsnittet om hälsa och flyktingintegration, lider också många flyktingar av PTSD-symptom, vilket yttrar sig i koncentrationssvårigheter vid undervisningen. Det är omöjligt att mäta hur faktorer som hälsa och familjeåterförening påverkar studieresultaten, men de intressenter som tillfrågades upplevde att sådana faktorer är mycket påtagliga problem, som påverkar de flesta flyktingar. I litteraturöversikten framhålls några effekter av nuvarande regelverk och praxis på området familjeåterförening. Två aspekter har nämnts som särskilt svåra att förstå och acceptera för de flyktingar som intervjuats i denna studie. Det rör sig om den stränga tolkningen av begreppen familj och beroendeställning, som medfört att ogifta personer över 18 år inte har kunnat förenas med sina föräldrar och syskon i Sverige; samt att barnlösa par, eller de som inte har sammanbott permanent innan de kom till Sverige, ofta får avslag på ansökan om återförening enligt nuvarande principer.

Sysselsättning

Intressenterna diskuterade hur sysselsättningen av många skäl är central för integrationen och en koppling mellan andra faktorer som påverkar integrationen. Det finns belägg för att sysselsättning i allmänhet höjer hälsa och välbefinnande, medan arbetslöshet försämrar hälsan. Intressenterna konstaterade att förvärvsarbete skänker en känsla av delaktighet i samhället, och att det underlättar social integration. Att ha ett arbete underlättar också sökandet efter bostad eftersom det ger en inkomst; man uppfyller därmed hyresvärdarnas kriterier för att få hyra lägenhet och bankernas krav för bolån. Sammanfattningsvis ger sysselsättning trygghet och värdighet, och det är ett steg mot ett självständigt liv.

De flesta flyktingar som svarade på vad som får eller skulle få dem att känna sig integrerade, nämnde i första hand att ha ett arbete. När de tillfrågades om vilken sorts hjälp de tyckte var mest värdefull, menade många respondenter att det var att få kunskap om olika vägar till sysselsättning. Respondenterna underströk att de gärna ville arbeta och tjäna sitt eget uppehälle, och att ingen vill vara beroende av försörjningsstöd. Till viss del handlar detta om att känna sig accepterad och respekterad av majoritetsbefolkningen, men också om den egna stoltheten och att vara tillfreds med tillvaron i Sverige. Många respondenter nämnde också att de ville ge något tillbaka genom att betala skatt till det samhälle som har gett dem en säker tillflyktsort.

📌 Exempel på arbetssätt: Subventionerat inträde på arbetsmarknaden

Det statliga initiativet ”instegsjobb” syftar till att underlätta för invandrare, däribland flyktingar, att få arbete. Ett krav är att anställningen kombineras med språkstudier på SFI. Arbetsgivaren får 80 procent av lönekostnaderna subventionerade under en tidsperiod mellan sex och 24 månader, beroende på om arbetstiden är mer eller mindre än 50 procent. En av respondenterna med eritreansk bakgrund hade ett sex månaders instegsjobb som byggnadsarbetare i Stockholmsområdet. Han uppskattade att kunna kombinera arbete med språkstudier, och tyckte om sitt första jobb i Sverige.

Läs mer: <http://goo.gl/R33XYU>

Flera flyktingrespondenter nämnde att de uppskattar att se människor från samma ursprungsland i olika yrkesroller, eftersom de inspireras av dem och ser dem som förebilder. En kvinna med somaliskt ursprung menade att det ger henne hopp att se landsmän som har arbete:

” Folk som hittar arbete blir förebilder för andra invandrare från samma land. Vi kan se att det går att få ett jobb, och att det nog inte är på grund av diskriminering som vi inte får något.”

Intervju i Tensta.

Intressenterna betonade att arbetande vuxna också blir förebilder för den yngre generationen, som identifierar sig med dem. Positiva föredömen bland föräldrar eller vänners föräldrar motiverar barn och ungdomar att studera och planera för sin framtid. Det skapar en positiv spiral av integration över generationerna. På samma sätt får utbredd långvarig arbetslöshet och därmed socialt/ekonomiskt utanförskap negativa följder för nästa generation. Detta fenomen med socialt arv är inte unikt för flyktingar. Det är också allmänt förekommande i andra grupper, både bland invandrare och inrikes födda.

Hinder för integration på arbetsmarknaden

Denna studie har visat att det är mer sannolikt att flyktingar i Sverige är arbetslösa, har tillfälliga arbeten och lägre inkomst jämfört med inrikes födda svenskar. Intressenterna konstaterar att det i tider av ekonomiska svårigheter, då arbetslösheten är hög och konkurrensen hård bland de arbetssökande, brukar vara flyktingarna som är missgynnade jämfört med de Sverigefödda. Arbetsmarknaden i Sverige präglas för närvarande av hög arbetslöshet bland flyktingar och unga vuxna under 25 års ålder. En ung kvinna med somaliskt ursprung i Stockholmsområdet säger att hon desperat söker ett arbete.

” Jag önskar att det hade funnits mer jobb, så att vi kunde arbeta istället för att få försörjningsstöd. Jag skulle kunna jobba med barnomsorg eller äldreomsorg, på restaurang, som städare, jag skulle sopa gatorna om jag fick tillfälle, vad som helst!”

Intervju i Tensta.

En del intressenter hävdade att lägre ingångslöner och mindre stränga regler för anställning skulle underlätta för flyktingar att integreras på arbetsmarknaden. Intressenterna lyfte fram fördomar som ett integrationshinder för många flyktingkvinnor. Fördomar kommer i synnerhet från handläggare på myndigheter. De verkar ibland tro att kvinnor från utvecklingsländer hellre vill vara hemmafruar eller arbeta deltid än att vara heltidsanställda. Intressenterna menade att denna uppfattning medför ett negativt bemötande hos offentliga handläggare, som egentligen ska hjälpa dessa kvinnor att integreras på arbetsmarknaden.

Studier bekräftar att den inledande integrationen av flyktingkvinnor på arbetsmarknaden går långsamt i Sverige jämfört med motsvarande integration av män (Bevelander 2009). Uppenbarligen finns det dock fördelar som påverkar integrationen med tiden, för efter 11 år är arbetsmarknadsintegrationen för invandrarkvinnor bättre i Sverige än i de flesta andra europeiska

länder. Intressenterna ansåg att närvaron på arbetsmarknaden för såväl flyktingkvinnor som inrikes födda kvinnor underlättas av socialpolitiska åtgärder som subventionerad barnomsorg, generösa regler för föräldraledighet och kunskap om jämställdhet bland arbetsgivarna.

När det gäller de allmänna svårigheter som flyktingar möts av när de försöker hitta arbete, tyckte intressenterna att ett hinder utgörs av Arbetsförmedlingens begränsade kompetens att bedöma flyktingarnas utbildnings- och erfarenhetsmässiga bakgrund. Enligt intressenterna beror problemet delvis på att arbetsmetoderna är för standardiserade och inte tillräckligt personanpassade. En annan olycklig effekt av bristerna i bedömningen och valideringen, förutom arbetslöshet, är att många flyktingar i Sverige är överkvalificerade för sina arbetsuppgifter (Regeringen 2012b: 16). Se mer diskussioner om valideringens betydelse på sidorna 19 och 20 i avsnittet om utbildning och flyktingintegration.

Många flyktingar har en annan viktig nackdel gemensamt, vilket är att de till en början står utanför samhället och saknar nätverk. Hög konkurrens om arbetstillfällen innebär att personliga nätverk har blivit allt viktigare för att hitta arbete, både för inrikes födda svenskar och flyktingar. En kvinnlig ekonom från Eritrea, som kom till Sverige för två år sedan, uppgav att hon har väldigt svårt att hitta arbete, trots att hon talar bra svenska och har både universitetsexamen och arbetslivserfarenhet som ekonom. (Intervju i Akalla.) Men att bygga nätverk är också tidskrävande, eftersom de flesta bygger upp sina nätverk på lång sikt.

↘ Exempel på arbetssätt: Yrkesinriktat mentorskap

Mellan åren 2010 och 2012 fick nio icke-statliga organisationer i uppdrag att ta fram projekt inriktade på yrkesinriktat mentorskap för flyktingar, genom ett program med stöd från regeringen. Adepterna och mentorerna, inrikes födda svenskar eller invandrare som är etablerade på den svenska arbetsmarknaden, parades ihop utifrån yrkesbakgrund. Genom mentorsprocessen uppmuntrades flyktingarna att behålla sina yrkesidentiteter, och fick tillgång både till mentors nätverk och erfarenhet av att arbeta inom yrket i Sverige. Målet var att öka möjligheter till anställning och uppmuntra företagande.

Läs mer: <http://goo.gl/itgVGB>

Regionala skillnader

Arbetsmarknadsintegrationen varierar mycket i olika områden i Sverige. Enligt intressenternas erfarenheter har de flesta flyktingar som bosätter sig i de nordliga kommunerna, där arbetskraftsbehoven är mer traditionella, inte någon akademisk examen. Flyktingar som hamnar i de större städerna i södra Sverige har en mer blandad bakgrund.

En majoritet av respondenterna i denna studie bor i Stockholmsområdet. Huvudskälet till att de valde att bosätta sig där var att Stockholm jämfört med andra städer har fler tillgängliga arbeten för utbildade och utbildade yrkeskunniga, tack vare stadens stora privata sektor. De arbeten som var lättast att få i Stockholm var som servitörer, avdukare och diskare på restauranger, lokalvårdare, i frisörsalonger, på byggnadsplatser eller som lagerarbetare eller bilmekaniker.

En annan anledning till att flyktingar väljer att bo i större städer är närheten till landsmän, en faktor som enligt forskningen underlättar deras integration på arbetsmarknaden (Rönqvist 2009: 156–157; Bevelander 2011: 22).

📌 Exempel på arbetssätt: Affärsråd till företagare

Somali Information and Business Centre (SIBC) ger råd till flyktingar på svenska och somaliska om hur man startar och driver ett företag. Projektet finns i den sydligaste delen av Sverige, med huvudkontor i Malmö och filialer i Kristianstad och Eslöv. Syftet är både att uppmuntra företagande och att främja och synliggöra somaliernas entreprenörskap. Centret förmedlar också samhällsinformation till flyktingar och ger ut rapporter om somaliskt företagande. SIBC:s verksamhet är inspirerad av somaliska center i Storbritannien, USA och Kanada.

Läs mer: <http://www.somalicentre.se>

Förslag för att förbättra arbetsmarknadsintegrationen

Intressenterna framhöll vikten av att erkänna flyktingarnas humankapital från början och informera dem om möjligheten att validera tidigare utbildnings- och arbetslivserfarenhet. I Sverige ligger detta ansvar på Arbetsförmedlingen. Därför bör AF:s handläggare börja med frågorna "Vad skulle du vilja jobba med i Sverige?" och "Vad är det för kvalifikationer du redan har?" vid det första mötet med en flykting. Individuella bedömningar och goda råd är viktiga första steg för en följande integration. Här ingår också att utreda om det går att åstadkomma de kvalifikationer som behövs för att få flyktingens drömjobb, och i så fall göra upp en individuell plan för att nå dit. Det inbegriper även att ge information om i vilka yrken det råder arbetsbrist och hård konkurrens.

Intressenterna noterade att tolkarna på Arbetsförmedlingen ibland saknar kunskap om reglerna och om systemet, och att många inte är behöriga tolkar. För att flyktingar som inte förstår svenska ska få korrekt information, som kan ge dem rätt form av vägledning, föreligger det ett behov av att anställa fler certifierade tolkar och att anställa och träna svensktalande, etablerade flyktingar som kan ge information på sitt modersmål till andra flyktingar. Det finns många fördelar med att engagera människor som kommer till Sverige som flyktingar och etablerar sig i samhället genom integrationsprocessen. Bland annat rör det sig om språkkunskaper, tvärkulturell kompetens och perspektiv som de flesta inrikes födda svenskar saknar.

Intressenterna var i allmänhet av den uppfattningen att etableringsperioden, även om den är till nytta, skulle kunna bli mer flexibel och att fler aktörer från de offentliga, privata och civila sektorerna skulle kunna engageras i arbetet med att ge fler flyktingar sysselsättning. Anställda inom den offentliga, privata och civila sektorn behöver vara mer öppna för mångfald, och ta tillfället i akt att anställa personer med en annan bakgrund. Eftersom många får arbete genom personliga nätverk, är det viktigt att underlätta kontakter och möten med människor som är etablerade på arbetsmarknaden och redan har ett socialt nätverk.

Bostäder

Det råder brist på hyreslägenheter i hela Sverige, och värst är läget i de tre största städerna: Stockholm, Göteborg och Malmö. Bristen på hyreslägenheter utgör ett stort problem för både asylsökandes och flyktingars bostadsintegration. Enligt intressenter och respondenter är det ont om både små och stora lägenheter. Många flyktingar anländer ensamma till Sverige och behöver en enrummare till rimlig kostnad. För flyktingar som återförenas med anhöriga i Sverige är bristen på större lägenheter ett problem. Enligt intressenterna fanns det ca 62 000 hyreslägenheter tillgängliga i slutet av 1990-talet i Sverige. Just nu uppskattas det totala antalet tillgängliga hyreslägenheter, både privata och allmänna tillsammans, till omkring 12 000. Det finns en gräns för ett visst antal lägenheter som ska behållas som reservlägenheter, men denna gräns har redan överskridits. En förklaring till bristen på hyreslägenheter är att det sedan 1992 har varit lagligt att omvandla sådana till privata ägarlägenheter. Ytterligare avregleringar av hyresrättsmarknaden, särskilt sedan 2007, har ökat försäljningen och omvandlingen av allmänna bostäder, vilket har förvärrat bristen på hyresrätter i de mest tätbefolkade områdena. Utförsäljningen av allmännyttan är främst ett problem i de stora städerna, där det råder stor efterfrågan på ägarlägenheter. På landsbygden eller i mindre städer är andelen ägarlägenheter ofta lägre, eftersom de som har råd att köpa bostad där ofta hellre köper hus.

De flesta respondenter tyckte att de skulle behöva mer hjälp och assistans med att hitta en anständig bostad. Nästan alla de respondenter som kommit till Sverige för mindre än fem år sedan och som bodde i förorter till Stockholm och Malmö var missnöjda med sin bostadssituation. En del familjer var väldigt stressade av sina bostadsförhållanden och ansåg att bostadssituationen försämrade deras hälsa. Ett ungt par från Afghanistan hade fått bo på gatan i tio dagar innan de lyckades hitta ett litet rum. Vanliga problem för respondenterna var trångboddhet, kortsiktiga lösningar utan avtal och lägenheter som inte uppfyllde bostadsstandarderna. (Intervjuer i Malmö, Akalla, Spånga och Tensta.) Intressenterna konstaterade att det är svårt för många flyktingar i trångbodda lägenheter att lyckas med studier, eftersom det ofta inte går att hitta något tyst ställe där man kan koncentrera sig på uppgifter och läsning. En kvinna med eritreanskt ursprung, som bor i en Stockholmsförort med sin åttaåriga dotter i ett litet rum utan kök, grät när hon beskrev sin bostadssituation.

” Vårt rum är på 12 kvadratmeter. Ibland använder jag en lös kokplatta på ett bord för att laga maten, och jag får diska i handfatet på toaletten. Det är besvärligt att laga mat utan kök, så för det mesta köper jag något ute för att vi ska få något att äta. Doktorn säger att min dotter behöver gå ner i vikt, men hur kan jag laga nyttig mat åt henne? Min man är i ett annat land och han vill återförenas med oss här i Sverige, men det är omöjligt så länge vi bara bor i ett litet rum. Jag kan inte fokusera på mina SFI-studier eftersom vår situation gör mig så stressad.”

Intervju i Akalla.

Flyktingar som är med i etableringsprogrammet har rätt att få hjälp av Arbetsförmedlingen med att hitta bostad, antingen i närheten av sin arbetsplats eller, om de är arbetslösa, i en kommun där de mer sannolikt kan hitta arbete. Vid sidan av Arbetsförmedlingen är det den kommunala socialtjänsten som ansvarar för att alla kommunens invånare ska ha en anständig bostadssituation. När inget annat hållbart bostadsalternativ finns, ska socialtjänsten hjälpa flyktingar att ordna logi genom den kommunala bostadsförmedlingen. På grund av bristen på hyreslägenheter finns det emellertid, enligt intressenterna, många i de större städerna som socialtjänsten inte kan hjälpa. I mindre städer fungerar det bättre; kommuner och andra organisationer i mindre befolkade områden genomför ibland projekt för att hjälpa till med bostad åt och placering av flyktingar.

Intressenternas förslag

Intressenterna betonade att många flyktingars önskan att flytta till de mest folkrika städerna och områdena är en del av en allmän urbanisering i samhället. Även inrikes födda svenskar flyttar in från landsbygden och småstäderna till storstaden. Intressenterna framhöll att det behöver byggas nya hus och skapas fler hyresrätter i de större städerna, för att få plats för alla de nya invånarna.

Intressenterna konstaterade att attityderna hos lokala politiker, och deras vilja att ta emot flyktingar, har underlättat utplaceringen i kommunerna. Kommuner med mer uttalat flyktingvänliga politiker och beslutsfattare har i viss mån kunnat ordna bostäder till flyktingarna. Många kommuner i norra Sverige är drabbade av ett demografiskt underskott, eftersom den yngre generationen flyttar iväg för att hitta arbete i de kustnära och sydliga delarna av Sverige. Avfolkade kommuner ser därför ofta flyktingar som något positivt, som hjälper till att hålla befolkningstalet uppe. Å andra sidan har dessa kommuner vanligen en mindre ekonomisk expansion och färre arbetstillfällen jämfört med kommuner där befolkningen ökar.

📌 Exempel på arbetssätt: Kommunen bygger lägenheter åt flyktingar

Östersunds kommun i Norrland förväntas ta emot 320 flyktingar under 2013. Eftersom det inte finns många lediga hyreslägenheter, har kommunen beslutat att renovera befintliga fastigheter för att kunna ta emot fler flyktingar. Dessutom kommer det kommunala bostadsbolaget Östersundshem att avsätta en tiondel av sina lediga lägenheter till flyktingar.

”Det här handlar främst om humanitär hjälp, men vi vill samtidigt att mottagandet ska vara så bra så att de väljer att stanna kvar hos oss”, säger kommunalrådet AnnSofie Andersson (S) i ett pressmeddelande.

Läs mer: <http://goo.gl/hHOu1d>

Privat ekonomi och bostad

Enligt intressenterna är huvudskälet till bostadsproblemet för många flyktingar i de större städerna, förutom bostadsbristen, att de saknar sociala nätverk, är arbetslösa och har dålig ekonomi. För att komma in på bostadsmarknaden är det nödvändigt att ha arbete och en fast inkomst. Flyktingar som studerar SFI och är arbetslösa har i regel en ansträngd ekonomisk situation.

I Sverige kan låginkomsttagare, däribland studenter och arbetslösa, ansöka om inkomstprövat bostadsbidrag från Försäkringskassan. För bostadsbidrag krävs det dock ett bostadskontrakt i första eller andra hand. Detta är inte aktuellt för de flesta flyktingar i de större städerna, där bostadsbristen försämrar chanserna till ett hyreskontrakt. För flyktingarna där är alternativen endast att dela bostad med släktingar och bekanta, eller att hyra ett rum eller en lägenhet utan ett ordentligt kontrakt. En man från Syrien beskriver en ekonomisk situation som verkar ganska typisk för en flykting i Stockholm som lever på etableringsstöd:

” Jag hyr ett rum i en kompis lägenhet för 3 000 kr i månaden. Kollektivtrafiken kostar 800 kr. Det ger mig 2 700 kr i månaden till mat, kläder och allt annat. Jag tycker att flyktingmottagandet i övrigt är väl genomtänkt och planerat, men att flyktingar får så väldigt lite pengar att leva på varje månad är ett riktigt problem.”

Intervju i Spånga.

Ett annat problem med att hyra utan kontrakt är att det ofta är en osäker och kortsiktig lösning. En kvinnlig respondent som studerar SFI, har tre barn och bor i en Stockholmsförort, säger att de flesta hon känner hyr i andra eller tredje hand.

” Det är alltid tillfälligt, så man vet aldrig hur länge man får stanna i lägenheten. Det känns inte tryggt, eftersom man alltid riskerar att bli utkastad. Men om man försöker hyra en förstahandslägenhet blir de första frågorna ’Hur mycket tjänar du?’ och ’Har du jobb?’ Jag vet inte hur jag ska lösa detta, för att hitta ett jobb är ju svårt det också.”

Intervju i Tensta.

Intressenterna konstaterar att de kortsiktiga bostadslösningarna försvårar integrationen, delvis för att det leder till ett ständigt flyttande. Ibland måste flyktingar flytta till en annan stad eller en annan del av Sverige för att hitta bostad, och allt kringflyttande gör det svårare att fullfölja SFI-studier och annan utbildning.

Intressenterna har också märkt av en ond cirkel som en del asylsökande hamnar i när de bor i större städer. Att ha ett arbete utan anställningskontrakt leder nämligen till att man också får bo i en bostad utan kontrakt, något som på det hela taget skapar en mycket otrygg situation och utgör ett annat hinder för integration. För att kunna bli folkbokförda i storstäderna betalar asylsökande och flyktingar, enligt intressenterna, ofta kontraktssinnehavare för att få folkbokföra sig på deras adress, medan de egentligen bor någon annanstans – ofta under dåliga förhållanden och utan något formellt kontrakt.

📌 Exempel på arbetssätt: Snabb bostadsintegration i Bollnäs

Fyra av flyktingrespondenterna bor i staden Bollnäs. De har alla förstahandskontrakt för hyresrätter som tillhandahålls av det kommunala bostadsbolaget Bollnäs Bostäder. Respondenterna tycker det är lättare att integreras i Bollnäs jämfört med en större stad, främst på grund av den gynnsamma bostadssituationen. En av dem bodde förut i Uppsala, där han stod i kö i fyra år innan han till slut gav upp idén att få tag i en hyreslägenhet. I Bollnäs fick han tag i en hyresrätt på en vecka. En kvinna som bor med sin familj i en fyrarumslägenhet säger att hon förmodligen inte hade haft råd med hyran om hon bott i en liknande lägenhet i en storstad.

Intressenterna påpekar att det ibland kan vara svårt för flyktingar att få tillgång till allmänna bostäder även i mindre befolkade områden runt om i landet. En del offentliga bostadsbolag vägrar hyra ut till personer som är beroende av försörjningsstöd, däribland flyktingar. Även om diskrimineringen av flyktingar kanske inte är avsiktlig, får sådana regler i praktiken en diskriminerande effekt, eftersom många flyktingar är arbetslösa och beroende av försörjningsstöd under sina första år i Sverige.

Den allmänna konkurrensen om små hyresrätter berör inte bara flyktingar, utan också äldre, studenter och unga vuxna som vill flytta till egna lägenheter eller flytta ihop. Intressenterna menar att konkurrensen om bostäder redan har lett till negativa attityder till flyktingar i olika delar av landet, och att det finns en risk att negativa attityder kan komma att öka, eftersom en förändring av bristen på hyreslägenheter inte verkar vara förestående.

Bostadssegregation

I Malmöförorten Rosengård och Stockholmsförorten Rinkeby är den stora majoriteten av invånarna utlandsfödda. De flesta av de respondenter som bor i områdena runt Malmö och Stockholm beskriver bostadssegregationen som ett problem och en misslyckad del av integrationen. När de just hade anlänt till Sverige kände de att deras enda alternativ vad gällde bostad var att flytta till förorter där många invandrare bor. En kvinnlig respondent med somaliskt ursprung, boende i en Malmöförort, kommenterar:

” Malmö är tänkt att vara en mångkulturell stad, men i själva verket är det ett väldigt segregerat ställe. Etnicitet, ursprung och klass delar staden. I vissa områden finns det bara infödda svenskar. I andra stadsdelar, som Sofielund och Rosengård, är invånarna nästan enbart invandrare.”

Intervju i Malmö.

En av många effekter som bostadssegregationen har på integrationen är att bostadsstandarden är som lägst i stadsdelar med hög andel personer med utländsk bakgrund. En kvinna som bor i den invandrartäta Stockholmsförorten Tensta uppskattar sin stadsdel, men säger att de flesta husen i området skulle behöva renoveras. Hon tycker att husen är trevligare och fräschare i de stadsdelar där många infödda svenskar bor. En annan kvinnlig respondent säger att samhällstjänsterna blir sämre när det bara är invandrare i en stadsdel och alla inrikes födda svenskar flyttar ut:

” Även ambulansen tvekar att köra till Rosengård, på grund av stadsdelens negativa image och dåliga rykte.”

Intervju i Malmö.

En man med bosniskt ursprung tycker att bostadsområdets socioekonomiska profil påverkar utsikterna att hitta arbete. Han säger att ett område där de flesta lever på försörjningsstöd inte är en bra plats att nätverka och få kännedom om jobb. (Intervju i Hagsåtra.)

Intressenternas förslag

Flyktingarnas bostadsintegration fungerar i allmänhet bättre i småstäder och på landsbygden. En strategi för att underlätta integrationen av fler flyktingar och förebygga ytterligare bostadssegregation i de större städerna är därför att förbättra matchningen mellan flyktingar och olika kommuner i Sverige. Många asylsökande får ingen information om möjligheterna att hitta arbete och bostad utanför de stora städerna. Intressenterna föreslår att Migrationsverket och Arbetsförmedlingen ska ta mer ansvar för att anvisa asylsökande till olika boendemöjligheter i olika delar av Sverige. Detta för att flyktingar, när de väl har fått uppehållstillstånd, ska kunna fatta mer medvetna beslut om var de ska bo.

I maj 2013, medan denna rapport höll på att färdigställas, utbröt det upplopp ledda av främst unga män i förorten Husby i nordvästra Stockholm. Husby är en av de stadsdelar som har en betydande andel invandrare och flyktingar. Upploppen spred sig senare även till andra förorter. Bilar stacks i brand och det kastades stenar på polisen under flera dagar i sträck. Vad som orsakade upploppen har varit föremål för en omfattande debatt, men det anses att den utlösande faktorn var att polisen sköt en person till döds i Husby. Ungdomsgrupper hävdar att polisen använde ett nedsättande och rasistiskt språk mot dem när de försökte stoppa upploppen, vilket i sin tur fick våldet att sprida sig ytterligare. Incidenten, som inte är den första i sitt slag i Sverige, visar att social utsatthet – som segregation och de känslor av marginalisering och maktlöshet som beskrivs ovan – kan åstadkomma spänningar och sätta igång oro och våld. Händelserna har lett till en intensiv diskussion om integrationsproblem, t.ex. bostadssegregation, som redan stod högt på mediernas och politikernas agendor, och om polisens beteende och våldsamma metoder.

En annan negativ effekt som respondenterna har nämnt är att standarden på barns utbildning är jämförelsevis låg i invandratäta områden. På grund av det fruktar föräldrar att deras barn kommer att bli missgynnade senare i livet. En ung kvinna med bosniskt ursprung har arbetat som lärarvikarie på 29 olika skolor i Stockholms län. Hon berättade att det var stor skillnad på resurserna i förorterna och i stadskärnan. Så som hon uppfattar saken har en skola i Botkyrka söder om Stockholm inte samma resurser som en skola i centrala Stockholm, och lärarna är inte behöriga i lika hög grad. (Intervju i Hagsåtra.) En man med irakiskt ursprung, som bor i en annan förort, uppgav att det i hans stadsdel är väldigt få av lärarna som har svenska som modersmål. De olika demografiska strukturerna och kulturerna i förorterna återspeglas också i barnens dialekter.

” I områden där det uteslutande bor folk med utländsk bakgrund, lär sig inte barnen svenskt uttal. Mina barn lärde sig flytande svenska när vi bodde i Nyköping (en mindre stad i södra Sverige), eftersom de hade svenska vänner i förskolan och skolan. När vi flyttade till Alby (en Stockholmsförort) fanns där knappt några infödda svenskar alls, och barnen började plötsligt prata svenska med utländsk accent.”

Man med bosniskt ursprung. Intervju i Hagsåtra.

En grupp med assyriskt ursprung, som flydde till Sverige på 1970-talet, berättade att deras barn fortfarande bor i samma förorter som deras familjer först flyttade till när de just invandrat. Deras barn har satt sig i sinnet att arbeta hårt, så att de får råd att flytta från de segregerade förorterna. En kvinna med turkiskt ursprung säger:

” Mina barn har sina egna barn nu och vill flytta till ställen där det finns fler svenskar; de vill att deras barn ska ha svenska vänner.”

Intervju i Hallunda.

En man med assyriskt ursprung tror att bostadsintegrationen kommer att äga rum så småningom, även om det kan ta en generation eller två. Men på samhällslevelig nivå tror han att nyanlända flyktingar kommer att fortsätta slå sig ner i förorter med många invandrare. Detta är ett antagande som stöds av forskningen. Det har påvisats att det, när människor har råd att flytta bort från invandratäta förorter med låg socioekonomisk profil, sannolikt blir arbetslösa eller personer beroende av försörjningsstöd som flyttar in istället (Andersson et al. 2010: 251).

Social integration

Enligt intressenterna handlar social integration om processerna i vardagslivet, mänskliga relationer och känslor av tillhörighet. De var överens om att ansvaret för att förbättra integrationen ligger på både regeringen, kommunerna, den privata sektorn, civilsamhället och enskilda personer. När det gäller privatpersoners ansvar, menade intressenterna att flyktingar kan bidra till social integration genom sitt val av bostadsort i Sverige – även om valmöjligheten i praktiken blir allt mer begränsad – och även genom att själva anstränga sig för att hitta arbete och engagera sig i samhället. Inrikes födda svenskar har ett motsvarande ansvar för att lära sig av flyktingar och invandrare och ge dem tillfällen att delta i olika sociala sammanhang. Intressenterna ansåg att inrikes födda svenskar också kan underlätta social integration när de väljer var de vill bo och var barnen går i skolan. En av intressenterna uttryckte det på följande sätt:

” Den stora utmaningen med den ökade segregationen av bostäder och skolor är att få vita medelklassföräldrar – som i teorin kanske stöder integrationen, men som inte gärna vill experimentera med sina egna barn – att inte smita undan sitt eget ansvar att bidra till integrationen.”

När inrikes födda svenskar och flyktingar bor i separata stadsdelar och deras barn går i olika skolor, finns det få ställen där de får naturlig kontakt. De flesta respondenter som bor i invandratäta områden nära de stora städerna Malmö och Stockholm har inte mycket kontakt med infödda svenskar. Flera av respondenterna i storstädernas förorter tyckte att det är komplicerat att bli vän med svenskar. De förklarade det på olika sätt beroende på hur länge de hade bott i landet. Respondenter med somaliskt, afghanskt och ugandiskt ursprung, som var nyanlända och inte talade svenska, tyckte det var svårt att kommunicera med svenskar. Respondenter med mandeiskt-irakiskt, assyriskt och assyriskt-turkiskt ursprung, som hade bott i flera decennier i Sverige, anmärkte att ”det är svårt att umgås med svenskar” och ”svenskar är inte sociala”. (Intervjuer i Vällingby och Hallunda.)

Exempel på arbetssätt: Nya vänskapsband i Haparanda

I den lilla staden Haparanda, i norra Sverige precis vid gränsen till Finland, har den sociala integrationen förbättrats genom ett lokalt integrationsinitiativ. Det har hållits aktiviteter som resor, sport, föredrag, mansgrupper och kvinnogrupper med inrikes födda svenskar och flyktingar från Eritrea, Afghanistan, Somalia, Sudan och Etiopien. Deltagarna har diskuterat kulturella ämnen och sina olika bakgrunder, och utbytt erfarenheter. En av de frivilliga krafterna, Lars Suo, säger att projektet har sammanfört människor och skapat nya vänskapsband. ”Integrationsprojektet” startades av en grupp frivilliga från lokalavdelningarna hos Svenska Röda Korset, Rädda Barnen och Svenska FN-förbundet, med ekonomiskt stöd från EU. Studieförbundet Vuxenskolan fungerade som projektledare.

Läs mer: <http://goo.gl/vbzQZG>

Två kvinnliga respondenter, som flyttade till småstaden Bollnäs för tre år sedan, uppgav att de har mycket kontakt med inrikes födda svenskar. Bollnäs är den sortens stad där allt ligger nära, och det går att promenera från den ena änden till den andra på 10 minuter. Kvinnorna, en från Eritrea och den andra från Afghanistan, träffar infödda svenskar hela tiden – i kvarteret, genom jobbet, på barnens skolor och förskolor. En av dem har blivit vän med svenskar i kyrkan. (Intervju i Bollnäs.)

📌 Exempel på arbetssätt: På skidor in i gemenskapen

I Jämtlands län i Norrland finns mycket fjäll, och skidåkning är en populär hobby. I byn Almåsa uppmuntras flyktingar att lära sig åka skidor, som ett sätt att få vänner och integreras i den lokala gemenskapen. 2013 bestämde sig Regionförbundet Jämtlands län för att finansiera "Projekt Fritid", som just nu hjälper invandrare att få kontakt med föreningar och delta i deras aktiviteter. Projektet drivs av Jämtland-Härjedalens Idrottsförbund.

Läs mer: <http://goo.gl/Ypzc6>

En flykting med afghanskt ursprung, som har bott i Sverige i ett och ett halvt år, konstaterade att det är viktigt att få vänner för integrationens skull. Han försöker få vänner från alla delar av världen, inte bara "en enda sorts människor". (Intervju i Akalla.) Några unga respondenter ansåg det vara en missuppfattning att man måste ha svenska vänner, eller för den delen känna sig "svensk", för att känna sig integrerad i samhället. Det som får dem att känna sig integrerade är att de bott många år i Sverige; det är då det känns som hemma. Även att kunna språket stärker deras upplevelse av integration. (Intervju i Vällingby.) Två respondenter som bor i förorter med företrädesvis utländsk befolkning menade att det kan vara lättare att integreras i dessa områden jämfört med stadsdelar där de flesta är infödda svenskar. Man omges av människor som på samma sätt försöker hantera upplevelsen att komma till Sverige som flyktingar och lära sig ett nytt språk, och det gör det möjligt att relatera till varandras situationer och stötta varandra. (Ung kvinna och ung man med mandeiskt-irakiskt ursprung, intervju i Vällingby.)

Mångkulturalism

Intressenterna betonade att det i ett mångsidigt samhälle per definition ska finnas plats för olika kulturer, inte bara majoritetens kultur. Grupper som representerar var och en av dessa kulturer ska uppmuntras till att integreras med varandra, med ömsesidig respekt och förståelse. Många av respondenterna underströk att det inte är önskvärt eller ens möjligt för dem att ändra på sig helt och hållet för att kunna passa in. Två män med flyktingbakgrund som har bott i Sverige i flera decennier, en med assyriskt-turkiskt ursprung och en annan med bosniskt, säger att de tar till sig de positiva sidorna och traditionerna i båda sina kulturella identiteter.

” Att ha två kulturer som man känner starkt för gör att man blir rik. Man bör inte försöka motstå eller motarbeta den gamla eller den nya identiteten, utan istället försöka kombinera dem båda. Du kan kalla mig svensk-bosnier eller bosnisk-svensk. Jag hejar alltid på Sverige, så länge det inte är Sverige mot Bosnien.”

Intervju i Hagsätra.

Respondenter som bott i Sverige i mer än 15 år pekar på vikten av uppnå en bra balans mellan å ena sidan friheter och rättigheter och å andra sidan skyldigheter och plikter samt konsten att följa svensk lag, för att framgångsrikt komma in i det svenska samhället. En kvinna med assyriskt-turkiskt ursprung kallar detta för att "knäcka den svenska koden" eller att förstå viktiga delar av den svenska kulturen. (Intervju i Hallunda.) En annan sak som underlättar integration på individuell nivå är att acceptera att det är omöjligt att återvända till ursprungslandet; det är då man börjar försöka göra det bästa av sin tillvaro i Sverige. (Intervju i Hagsätra med en grupp personer med bosniskt ursprung som flydde till Sverige på 1990-talet.)

↘ Exempel på arbetssätt: Kampanj för att öka valdeltagandet

Invandrartäta stadsdelar, där många av invånarna har flyktingbakgrund, har länge haft det lägsta valdeltagandet i Uppsala. Samarbetsorganisationen för invandrarföreningar i Uppsala, SIU, engagerade inför det senaste valet 72 "valambassadörer" för att uppmuntra fler invånare i dessa stadsdelar att rösta. De spred valinformation på 14 språk genom flygblad och lokalradio, genom dörrknackning och genom att ordna debatter.

Läs mer: <http://goo.gl/FV3WI4>

Integration och familjen

Både intressenter och respondenter är överens om att det finns ett samband mellan ålder vid ankomsten till Sverige och hur pass integrerad man blir. För den yngre generationen är det lättare att integreras i ett nytt samhälle. Flera av respondenterna berättar att deras barn har blivit en länk in i det svenska samhället. De påpekar också att det kan vara en motiverande faktor att ha barn, och att föräldrar genom sina barn lättare kan integreras själva. En man med assyriskt-turkiskt ursprung tyckte att man måste uppmuntra den yngre generationen att känna sig hemma både i den svenska och assyriska gemenskapen. (Intervju i Hallunda.)

Samtidigt sker de mest betydande kulturkrockarna just inom familjen. Det förekommer fall av hedersvåld och hedersmord i Sverige. Minderåriga flickor har rapporterat att de tvingats av sin familj att gifta sig under en resa till ursprungslandet. Mindre allvarliga incidenter, konflikter och spänningar är ännu vanligare. En ung kvinna med mandeiskt-irakiskt ursprung uttryckte sina erfarenheter så här:

” Föräldrarna kan inte kontrollera sina barn, eftersom de växer upp med bättre kunskap om hur det svenska samhället fungerar och kan använda den kunskapen mot föräldrarna.”

Intervju i Vällingby.

Hon tror att det skulle vara bra för flyktingföräldrar att få mer stöd och information om kulturen och de sociala koderna, eftersom många föräldrar är osäkra på hur de ska uppfostra sina barn i det nya samhället. De flesta av respondenterna efterfrågade också bättre information, inte bara för föräldrar i uppfostringsfrågor, utan om svensk kultur och normer i Sverige i allmänhet.

↘ Intressenternas förslag

Människor som kommit till Sverige som flyktingar och är etablerade i samhället har en viktig roll att spela i den sociala integrationen. De kan dela med sig av sina upplevelser och kunskaper om situationen som nyanländ till Sverige. Om de har deltagit i projekt för social integration, kan de i särskilt hög grad fungera som kulturella förmedlare och bygga broar mellan det svenska samhället och flyktingarna.

Medborgarskap och svenskt pass

När respondenterna tillfrågades om hur medborgarskapet påverkar integrationen, menade de att det är viktigt med medborgarskap, eftersom det fungerar som en ytterligare bekräftelse på att vistelsen i Sverige är permanent. Det ger också nya rättigheter, t.ex. rösträtt i val till riksdagen och rätt att få ett svenskt pass. De respondenter som ännu inte fått svenskt medborgarskap ville gärna ansöka om det så fort de fick. Flyktingar som inte kan styrka sin identitet har särskilda resedokument, men respondenterna påpekade att det är omöjligt att resa till många länder med sådana, eftersom det noteras i dokumentet att identiteten inte är styrkt. För dessa flyktingar kan det ta många år innan de får tillfälle att träffa anhöriga och vänner utanför Sverige.

En del grupper av flyktingar, i synnerhet från Somalia och Afghanistan, kan inte så lätt uppfylla kravet att uppvisa ett hemlandspass eller annan form av ID-handling som krävs för att få medborgarskap. De måste vänta in det undantag som ges efter åtta års laglig vistelse i Sverige, en väntetid som flyktingarna tyckte var väldigt lång. Respondenter från dessa länder säger att de känner sig orättvist behandlade av regelverket. En kvinna med somaliskt ursprung förklarar att det får henne att känna sig utestängd, och att hon tycker att reglerna är för stränga. (Intervju i Tensta, november 2012.)

Att flyktingar anser det viktigt med svenskt medborgarskap bekräftas i den utredningsrapport som Medborgarskapsutredningen gett ut och som nämns i kapitlet om litteratur. Om förslagen i den rapporten godkänns av riksdagen och en regeringsproposition i frågan går igenom, kommer flyktingar som lär sig svenska på en viss nivå att bli behöriga för medborgarskap tidigare än vad som nu är fallet.

Slutsatser

I denna studie gjordes en granskning av akademisk litteratur och statliga policydokument som behandlar integration. Genom dialog med intressenter för integration och med flyktingar prövades också antaganden om vilka politikområden som är relevanta indikatorer på integration av flyktingar, och vilka huvudfaktorer som påverkar resultatet positivt eller negativt på dessa områden.

Integrationen av invandrare i allmänhet, däribland flyktingar, anses som ett viktigt statligt politikområde i Sverige. Sedan mitten av 1980-talet har mottagandet av flyktingar styrts av målet om lika rättigheter för alla medborgare, och man har prioriterat att utöka rättigheterna för alla som uppehåller sig lagligt i landet. Det finns ett jämlikhetsinriktat arbetssätt som bygger på lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla, och detta styr regeringens politiska beslut, på det sättet att frågan har fått genomsyra alla områden, i synnerhet utbildning och sysselsättning. Utöver detta får flyktingar olika former av individuellt etableringsstöd för att kunna hantera inledande hinder och svårigheter i integrationsprocessen. Det primära målet med etableringsstödet är att uppnå arbetsmarknadsintegration så snart som möjligt.

Regeringen avsätter stora budgetmedel till program inriktade på att underlätta den inledande integrationsprocessen, i synnerhet på arbetsmarknaden men även på andra områden som t.ex. språkundervisning. Det finns en betydande erfarenhet och kunskap från mångårig mottagning och integration av flyktingar över hela Sverige. Engagemanget i flyktingintegration är också synligt i form av kontinuerliga utvärderingar, konsekvensbedömningar och reformer för att förbättra integrationspolitiken. Integrationens komplexitet och de många olika myndigheter som är ansvariga och involverade, på riksnivå, regionalt och lokalt, kräver emellertid en hög grad av samarbete och samordning av insatser så att de fungerar effektivt. Detta betonar även de olika involverade myndigheterna. Men intressenterna i studien lyfte också fram behovet av att de olika myndigheterna blir bättre på att ta tillvara resultat, rön, erfarenhet och god praxis från olika integrationsprojekt, och att utnyttja den expertkunskap som erhålls genom dessa projekt.

Sveriges regering och olika statliga myndigheter har de senaste åren upprepade gånger konstaterat och betonat att asylprocessen måste förkortas, för att minska de ekonomiska och humanitära kostnader som en långsam procedur leder till. Det har i synnerhet hävdats att de negativa effekterna av en lång asylprocess både försvårar integrationen för de sökande som beviljats uppehållstillstånd, och den snabba utvisningen av asylsökande som fått avslag. Migrationsverket har därför ansträngt sig avsevärt, både ekonomiskt och i sin handläggning, för att förkorta asylproceduren i första instans. Det har också visat sig framgångsrikt. Denna studie bekräftar uppfattningen bland intressenterna, och i de granskade politiska utvärderingsrapporterna, att en effektiv asylprocess har en positiv inverkan på den följande integrationen. Vittnesmålen från respondenter underbygger också denna slutsats. En del forskare påpekar att faktorer efter migrationen är ännu mer avgörande än faktorerna före den, när det gäller risker för negativ påverkan på integrationsprocessen i allmänhet.

Även om den allmänna uppfattningen är att integration är en tidskrävande process, så visar intressenternas erfarenheter tydligt att det är fördelaktigt för integrationsprocessen när åtgärder och stöd sätts in på ett tidigt stadium. Bland intressenterna råder konsensus om att de första månaderna efter mottagandet är centrala, och att mycket därför är vunnet om integrationen kan inledas under asylperioden.

Att dessutom personal och handläggare hos myndigheterna uppvisar en respektfull behandling och inställning till de sökande under asylprocessen, underlättar den påföljande integrationen. När asylsökande kommer för att söka skydd och istället bemöts med misstro och diskriminering, kan det skapa ytterligare trauma som måste övervinnas och som kan fördröja integrationen. I denna studie betonade en grupp homosexuella flyktingar hur de påverkades negativt av beslutsfattarnas attityder mot dem som HBTQ-asylsökande.

Det har framkommit i denna studie att hälsan påverkar integrationen, eftersom dålig hälsa går ut över arbete och studier. Deltagarna i samrådsmötet om hälsa framhöll behovet av tidiga hälsokontroller och remisser till behandling, så att såväl somatiska som psykologiska eller PTSD-relaterade sjukdomar hos flyktingar ska kunna behandlas och flyktingarna rehabiliteras. Vidare underströk intressenterna att en flykting som just beviljats uppehållstillstånd borde få genomgå en noggrann läkarundersökning, eftersom många asylsökande inte uppger Migrationsverket om sitt hälsotillstånd, av rädsla för att det ska påverka beslutet om asyl. För att främja god hälsa bör flyktingar vid lämpligt tillfälle få information om PTSD och vad det finns för sjukvård, däribland psykiatrisk. De bör också försäkras om att deras hälsotillstånd inte kommer att påverka utfallet för deras asylansökan.

Flyktingars utbildning påverkar deras chanser att hitta arbete och förbättra sin ekonomiska situation. En vanlig svårighet på detta område är att många flyktingar saknar dokument som styrker deras kvalifikationer. Tidiga åtgärder, som att kartlägga och validera kvalifikationer och kompetens, är därför särskilt viktigt för denna grupp. Helst bör detta genomföras redan under asylprocessen. En viktig aspekt av sambandet mellan utbildning och integration är att lära sig svenska. Alla invandrare som inte kan tala svenska, däribland flyktingar, får studera språket gratis på olika stigande nivåer på SFI (s. 12). Det finns också kompletterande kostnadsfri gymnasieutbildning för vuxna (Komvux). Sådant underlättar utan tvekan flyktingarnas integration på arbetsmarknaden och deras sociala integration, inte minst för att många lever under svåra ekonomiska förhållanden. Dessutom är studier på grundskole- och gymnasienivå, liksom på universitet eller högskola, kostnadsfria för alla boende i Sverige inklusive flyktingar. Kursen i samhällsorientering är en obligatorisk del av etableringsprogrammet för flyktingar. Den tar bara 60 timmar och ger en grundläggande kännedom om det svenska samhället.

I svensk integrationspolitik anses integration på arbetsmarknaden vara den viktigaste faktorn, och arbetslöshetssiffrorna ses som en central indikator på integration. För att motverka den allmänt

långsamma integrationen under de första 5 till 10 åren, har regeringen infört flera särskilda åtgärder. Huvudsyftet med den så kallade etableringsreformen, som började gälla i december 2010, är att prioritera flyktingarnas arbetsmarknadsintegration från deras första dag i landet. En av de främsta förändringarna som införts genom reformen är att Arbetsförmedlingen har tagit över huvudansvaret för introduktionen av flyktingarna, något som förut låg på kommunerna. Introduktionen är utformad som ett tvåårigt etableringsprogram för alla flyktingar som erhållit permanent uppehållstillstånd, eller som varit folkbokförda i Sverige mer än ett år med tillfälligt uppehållstillstånd. Under programmet studerar flyktingen SFI, samtidigt som han/hon får hjälp att validera tidigare kvalifikationer, och AF ger personlig rådgivning om vad som behöver kompletteras för att hitta ett lämpligt arbete. Andra betydelsefulla regeringsåtgärder är bl.a. "instegsjobb" och "nystartsjobb", samt guider till arbetsmarknaden för flyktingar som har en etableringsplan. Det finns också flera initiativ för att ombesörja kompletterande högre utbildning och förbättra bedömningen och valideringen av utländska kvalifikationer. Intressenterna tyckte att bedömningen av flyktingars utbildning och erfarenhet fortfarande kan bli bättre, och att en del av problemet ligger i att standardiserade metoder används istället för personanpassade. I aktuella politiska utvärderingsrapporter har det bekräftats att begreppet validering fortfarande behöver utarbetas och klarläggas, och att inblandade intressenters och myndigheters arbetsmetoder behöver förbättras.

Även om arbetslösheten är hög i synnerhet i gruppen nyanlända flyktingar, står det klart att sysselsättningssiffrorna för dessa flyktingar förbättras med tiden i Sverige. När flyktingarna har bott i landet i 11 år har sysselsättningsklyftan på 27 procent mellan nyanlända flyktingar och inrikes födda svenskar minskat rejält, till 10 procent. I synnerhet invandrarkvinnor har högre sysselsättningssiffror efter att ha bott 10 år i Sverige, jämfört med invandrarkvinnor i de flesta andra europeiska länder. En förklaring kan vara att andelen förvärvsarbetande kvinnor är hög även bland inrikes födda svenska kvinnor. Det har också förts en socialpolitik under flera årtionden som är inriktad på en välutvecklad barnomsorg som stöder alla kvinnors integration på arbetsmarknaden.

NRG och intressenterna betonade inledningsvis i denna studie att det är viktigt att hålla i minnet att flyktingar har var och en sin egen individuella bakgrund och är sinsemellan väldigt olika. Det här påverkar ofrånkomligen deras personliga integrationsprocess. Även om denna rapport har visat att det finns vissa strukturella hinder och utmaningar, som alla flyktingar möter, så kan dessa svårigheter inte lösas om inte flyktingarna betraktas som individer istället för en homogen grupp där exakt samma åtgärder fungerar för alla. För att integrationsinsatserna ska ha verkan är det viktigt att bemöta varje person som en individ med unik bakgrund och personlighet och unika resurser. Varje flykting medför sitt eget specifika humankapital i form av tidigare utbildning och erfarenheter samt nätverk i Sverige. Uppfattningen att flyktingar är unika individer, som förtjänar personligt anpassat och målinriktat introduktionsstöd, återspeglas också i Arbetsförmedlingens individuella etableringsplaner.

Som noterats i litteraturöversikten, understryker intressenterna som tillfrågades i denna studie att olika integrationspolitiska områden är beroende av varandra. Utifrån resultaten i denna studie rekommenderas satsningar på arbetsmetoder och initiativ som påskyndar arbetsmarknadsintegrationen. De flesta av de andra undersökta integrationsområdena berör i någon mån området sysselsättning. Studien har visat att inkomst, sysselsättning och social status påverkar hälsa och sjuklighet. Sysselsättning i allmänhet höjer hälsa och välbefinnande, medan arbetslöshet medför dålig hälsa. Den risk som flyktingar löper att insjukna har alltså delvis samband med att många är arbetslösa under sina första år i Sverige, vilket leder till jämförelsevis lägre levnadsstandarder och socialt utanförskap. Intressenterna konstaterade likaså att förvärvsarbete gör det lättare för människor att känna sig delaktiga i samhället, och att detta underlättar social integration. Att ha ett arbete bidrar även till bostadsintegration, eftersom det ger en inkomst; man uppfyller då hyresvärdarnas kriterier för att få hyra lägenhet och bankernas krav för bolån.

När det gäller bostäder har asylsökande i Sverige fördelen att kunna välja om de vill hitta sin egen bostad och därmed kunna slå sig ner var de vill, eller att vid behov, låta Migrationsverket ordna boende. Logi som ordnas av Migrationsverket i samarbete med kommunen är vanligen en hyreslägenhet i ett flervåningshus. Det kan vara nästan var som helst i landet, utom i de stora städerna. För asylsökande som redan har ett nätverk med vänner och släktingar i Sverige, är det positivt att kunna välja att slå sig ner tillsammans med dem. Det innebär att de asylsökande kan vara omgivna av ett socialt nätverk, och då känner de sig tryggare och får det även på många sätt lättare att introduceras i det svenska samhället. Friheten att välja var man vill bo har också hittills

gjort det möjligt att bosätta sig i de största städerna, där den mest fördelaktiga arbetsmarknaden finns. En annan positiv faktor i Sverige är att de flesta asylsökande bor i vanliga bostadsområden, mitt bland befolkningen, istället för att i flera år bo i flyktningmottagningscentrum utan kontakt med resten av samhället.

Bristen på hyreslägenheter gör dock bostadsintegrationen mycket problematisk för både asylsökande och flyktingar, uppenbarligen i synnerhet för flyktingar som är bosatta i de större städerna. Det finns många exempel på sambandet mellan bostads- och arbetsmarknadsintegration. Bristen på lämpliga hyreslägenheter försämrar möjligheten att bo i ett område med gynnsam arbetsmarknad, något som kan försämrade sysselsättningssiffrorna bland flyktingar. Dålig bostadsintegration leder ofta till kortsiktiga bostadslösningar och trångbodda levnadsförhållanden, som i sin tur går ut över hälsa och utbildning. Intressenterna konstaterar att kortsiktiga bostadslösningar är ett hinder för integrationen, delvis för att det leder till ett ständigt flyttande. Ibland måste flyktingar flytta till en annan stad eller en annan del av Sverige för att hitta bostad, och allt kringflyttande gör det svårare att fullfölja SFI-studier och annan utbildning. Det finns även en ond cirkel som vissa asylsökande och flyktingar i de större städerna kommer in i, där arbete utan avtal leder till bostäder utan kontrakt, vilket sammantaget skapar en mycket osäker situation och utgör ett annat hinder för integration.

Intressenterna påpekar att flyktingar även i mer glest befolkade områden runtom i Sverige ibland kan ha svårt att få tillgång till allmänna bostäder. En del offentliga bostadsbolag vägrar hyra ut till personer som är beroende av försörjningsstöd, däribland flyktingar. Även om diskrimineringen kanske inte är avsiktligt riktad mot flyktingar, har sådana regler i praktiken en diskriminerande effekt, eftersom många flyktingar är arbetslösa under sina första år i Sverige och är beroende av försörjningsstöd. Sammanfattningsvis är det viktigt att se sambanden mellan bostads- och arbetsmarknadsintegration, och utreda alla tänkbara sätt att få igång bostadsintegrationen och underlätta integrationsprocessen istället för att förhindra den.

Denna studie har också gett belägg för att familjeåterförening är av avgörande betydelse för flyktingars välbefinnande och förmåga att fokusera på sin integration. Faktorer som utfallet i familjeåterföreningsansökan och hur lång tid processen tar kan antingen underlätta eller försvåra integrationen. Svårigheter att uppnå familjeåterförening framkallar starka negativa känslor, som sannolikt påverkar möjligheten att koncentrera sig och inhämta nya kunskaper, och det kan därför upplevas som meningslöst att delta i etableringsaktiviteter och språkundervisning. Fördröjd familjeåterförening eller avslag på ansökan gör det svårare för flyktingen att inleda integrationsprocessen. Detta är ett område som måste uppmärksammas mer av beslutsfattare och forskare inom integrationspolitik.

Ett annat hinder för integration, som är vanligt bland nyanlända flyktingar, är deras begränsade sociala nätverk, särskilt bland de inrikes födda svenskarna. Denna omständighet gör det svårare för dem att hitta både lägenheter och arbete. Brist på nätverk och social isolering kan även leda till depression och dålig hälsa.

Sambanden mellan de ovan diskuterade områdena gör integration till en mycket komplicerad process att studera och förstå. Denna komplexitet förklarar också varför integration tar tid, och varför det t.ex. kan gå lättare att känna sig frisk och få arbete först när bostadsfrågan lösts.

Brister, svårigheter och rekommendationer

Som nämndes i avsnittet om projektets mål, är inte syftet med denna studie att utvärdera integrationen av invandrare och flyktingar i Sverige. Följande avsnitt om brister, svårigheter och rekommendationer är inte ett försök att mäta "framgången" för olika politiska integrationsåtgärder. Studien hade dessutom från början en begränsad omfattning, och behandlade t.ex. inte samtliga de sju integrationspolitiska områden som Sveriges regering fastställt. För att göra en utvärdering skulle det som minst krävas att alla dessa områden studerades. I denna studie finns däremot en strävan att framhålla positiva exempel på integrationsåtgärder som verkar fungera och ge goda resultat i den kontext där de har genomförts.

På senare år har Sverige haft allt fler asylsökande, och tillsammans med den allmänna bristen på hyreslägenheter har detta satt press på mottagandesystemet. Flyktingar är en av de grupper som drabbas mest av bostadsbristen, eftersom de ofta saknar sociala nätverk som kan hjälpa till att hitta bostad, och ekonomiska medel för att köpa ett hus eller en lägenhet. Kommunerna agerar på frivillig basis och har med det nuvarande systemet ingen skyldighet att ta emot flyktingar som beviljats asyl.

- De flesta kommuner har ingått avtal med länsstyrelserna om att ta emot flyktingar, men det finns behov av att fler kommuner också gör det, för att hantera svårigheterna med att hitta plats åt flyktingar. Att, som intressenterna föreslog, bygga fler hyreslägenheter skulle också underlätta bostadsintegrationen av flyktingar.

I denna studie har både intressenter och flyktingresponenter framhållit det nära sambandet mellan familjeåterförening, flyktingars hälsa och utsikter att kunna integreras. Särskilda hinder för snabb familjeåterförening har nämnts; bland annat förekommer praktiska problem med att initiera en ansökan om familjeåterförening utomlands, och problem att ta fram den dokumentation som behövs. Dessa svårigheter leder till fördröjd eller helt utebliven återförening, vilket påverkar flyktingarnas hälsa och välbefinnande och deras förmåga att koncentrera sig på språkstudier – något som i sin tur inverkar negativt på deras arbetsmarknadsintegration. Flyktingarna uttryckte också stor besvikelse över vissa aspekter av nuvarande regelverk och rutiner för familjeåterförening. Exempelvis kan de inte återförenas med vissa anhöriga som de tycker står dem nära, som barn över 18 år. Afghaner och somalier har särskilt drabbats, då återföreningen ofta blivit fördröjd av att de inte kan visa upp något hemlandspass för att styrka sin identitet, eller dokumentation som styrker familjeförhållanden. På grund av bristen på ID-handlingar, har många afghaner och somalier enligt UNHCR:s uppfattning också fått vänta nästan dubbelt så länge på att ansöka om naturalisation jämfört med andra flyktinggrupper (som kan styrka sin identitet).

- Sett till vad som framkommit vid samråden med intressenter och flyktingar, verkar inga större efterforskningar ha gjorts av det nära sambandet mellan flyktingarnas förmåga att snabbt återförenas med anhöriga i Sverige, och deras förmåga att fokusera på olika delar i integrationen – t.ex. studier i svenska och tillfrisknande från PTSD. Vidare studier, för att förbättra kunskapen om hur nuvarande regelverk och rutiner påverkar olika grupper av flyktingar, kan ge en bättre grund för politisk utveckling och beslutsfattande på området.

Samråden med flyktingar har visat att medborgarskap ses som ytterligare en bekräftelse på att man är permanent bosatt i Sverige; det är en bekräftelse som stärker flyktingarnas vilja att integreras. Naturalisation ger också den enskilde personen betydelsefulla rättigheter, t.ex. rösträtt i val till riksdagen och rätt att få ett svenskt pass. Respondenter från Afghanistan och Somalia uttryckte att de känner sig missgynnade i naturalisationen, på grund av kraven på att uppvisa identitetshandlingar.

- Med tanke på hur positivt naturalisationen kan påverka flyktingarnas engagemang i att integreras i samhället och deras politiska delaktighet, rekommenderas vidare utredning av hur väntetiderna kan förkortas för flyktingar som inte kan uppvisa nationella ID-handlingar. Detta inte minst med hänsyn till att flyktingar ofta bara har det allra nödvändigaste med sig när de anländer, inga personliga dokument, och att de kanske inte ens har kunnat erhålla sådana av fruktan för förföljelse.

Att få korrekt information i god tid är avgörande under hela etableringsfasen. Många av respondenterna nämnde att de har känt sig överhopade och underlägsna när de fått en stor mängd brev från myndigheterna, skrivna på avancerad svenska med byråkratiska begrepp. Deras uttalanden visar att metoderna för kommunikation och informationsdelning skulle kunna anpassas bättre efter mottagarnas behov och kapacitet. Intressenterna påpekade också att man behöver anlita fler behöriga tolkar i integrationsprocessens tidiga faser.

- För att flyktingarna i god tid ska få information som är viktig för deras integrationsprocess, har intressenter och flyktingar föreslagit att skriftlig information kompletteras med möten och muntliga förklaringar, och att både behöriga tolkar, invandrarorganisationer och enskilda personer som kommit till Sverige som flyktingar engageras i större omfattning än idag för att ge råd och information åt flyktingar under etableringsfasen. Hit hör även information om den svenska kulturen och normerna, och hjälp med tolkning och med att förstå den juridiska och praktiska information som myndigheterna skickar.

När det gäller statistik och forskning är det möjligt att få ut detaljerad information om invandrare i Statistiska centralbyråns officiella databas, så att även bakgrundsfakta ingår. Detta underlättar för akademiska forskare och analytiker hos myndigheterna att undersöka uppgifter om flyktingintegration. I större delen av den akademiska forskningen och de officiella rapporterna om integration gör man dock ingen skillnad mellan flyktingar och invandrare, något som försvårar analysen av situationen för just flyktingar. Politiska utvärderingar verkar dessutom bygga mer på kvantitativa studier, och mindre på att fastställa orsakssamband mellan olika faktorer och förklarande tendenser. Vidare iakttas inte alltid det ömsesidiga sambandet mellan olika politikområden, och detta samband återges inte i litteratur och studier om integration. Detta gör det svårare att få en mer heltäckande uppfattning om hur olika faktorer samverkar.

- För att uppnå en mer heltäckande uppfattning om hur flyktingars situation och specifika integration påverkas av "framgång" inom de olika samverkande områdena som hälsa, utbildning, sysselsättning, bostad, social integration och medborgarskap, rekommenderas att det i framtida studier i högre grad tas hänsyn till samband och beroendeförhållanden. Det kan medföra att kommande politiska beslut och program för integration inte blir "uppdelade" eller bara får begränsad allmän verkan.

Intressenter och flyktingar som kontaktades under studien har rekommenderat att flyktingarna i större utsträckning än idag tillfrågas och engageras när politiska principer och regelverk formuleras, beslutas och införs. Detta för att säkerställa att arbetsprocesser och beslut genomsyras av flyktingarnas verkliga behov och erfarenheter. Intressenter och flyktingar har också påpekat behovet av att stärka flyktingarna genom att engagera dem mer i sin egen integrationsprocess, och i arbetet med att ta emot nyanlända flyktingar.

- Sverige har en lång tradition och erfarenhet av att arbeta med delaktighet, ålder, genus och mångfald. Det finns ett brett stöd för detta i samhället. När det gäller mottagande av flyktingar och integration veckar detta förhållningssätt inte vara lika vanligt. Mot bakgrund av feedback som framkommit i studien, och deltagarnas kommentarer rekommenderas att man i större utsträckning använder arbetsmetoder och förhållningssätt som bygger på samråd och delaktighet, att flyktingar aktivt deltar i att utforma och genomföra integrationspolitik och integrationsprogram. Att integrera en samrådsprocess i arbetsmetoderna inom integrationsarbetet på olika plan, skulle förankra beslut och policy hos flyktingarna själva och kunna bidra till att stärka deras känsla av egenmakt.

Referenser

Andersson, Roger, Bråmås, Åsa & Holmqvist, Emma (2010), "Counteracting Segregation: Swedish Policies and Experiences," *Housing Studies* 25:2, 237-256.

Arai, Mahmood, och Skogman Thoursie, Peter (2009), "Renouncing personal names. An empirical examination of surname changes and earnings," *Journal of Labor Economics*, (2009) vol. 27.

Arbetsförmedlingen (2013a), "Frågor och svar om etableringsreformen," accessed at: <http://goo.gl/B9Ze1N>

Arbetsförmedlingen (2013b), "Fact sheet New start jobs/Special new start jobs," accessed at: <http://goo.gl/lyAqhR>

Arbetsförmedlingen (2013c), "Special Recruitment Incentive in the shape of Entry Recruitment Incentive," accessed at: <http://goo.gl/201iLz>.

Arbetsmarknadsdepartementet (2011), "Pocket Facts. Statistics on Integration," accessed at: <http://goo.gl/EMMXXB>

Arbetsmarknadsdepartementet (2012), "SOU 2012:69. Med rätt att delta - Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden," accessed at: <http://goo.gl/mwWCkK>

Arbetsmarknadsdepartementet (2013), "Regeringsbeslut II 5. Uppdrag att kartlägga och bedöma valideringsinsatser för utrikes födda," accessed at: <http://goo.gl/morxQo>

Bevelander, Pieter (2009), "In the Picture, Resettled Refugees in Sweden," in (eds.) Bevelander, Pieter, Hagström, Mirjam and Rönnqvist, Sofia (2009), *Resettled and Included*, Malmö University, MIM, Malmö: Holmbergs.

Bevelander, Pieter (2010), "Sweden: The Immigration and Integration Experience: The Case of Sweden," in Segal et al (eds.) *Immigration Worldwide: Policies, Practices, and Trends*, Oxford University Press, pp. 286-302.

Bevelander, Pieter (2011), "The Employment Integration of Resettled Refugees, Asylum Claimants, and Family Reunion Migrants in Sweden," *Refugee Survey Quarterly*, 30(1): 22-43.

Bevelander, Pieter, Hagström, Mirjam and Rönnqvist, Sofia (2009), "Resettled and Included? The employment integration of resettled refugees in Sweden," in (eds.) Bevelander, Pieter, Hagström, Mirjam and Rönnqvist, Sofia (2009), *Resettled and Included*, Malmö University.

Bevelander, Pieter and Lundh, Christer (2007), "Employment Integration of Refugees: The Influence of Local Factors on Refugee Job Opportunities in Sweden," Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 2551.

Bevelander, Pieter and Pendakur, Ravi (2008), "Electoral Participation as a Measure of Social Inclusion for Natives, Immigrants and Descendants in Sweden," IZA Discussion Paper Series 3764, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor.

Björkqvist, Gunilla & Wolandt-Pfeiffer, Birgit (2001), "New Measures for Refugee Integration in the European Union," PM, accessed at: <http://goo.gl/bnb7BJ>

Borevi, Karin (2010), "Dimensions of Citizenship. European Integration Policies from a Scandinavian Perspective," Paper presented at the Swedish Political Association conference in Göteborg, 30 September – 2 October 2010, by Karin Borevi, Department of Government, Uppsala University, accessed at: <http://goo.gl/nPztCp>.

Boverket (2005), "Välkommen till bostadsmarknaden! En lägesrapport om integration," report accessed at: <http://goo.gl/KwpYwA>

Boverket (2008), "Asylsökandes eget boende, EBO – en kartläggning," report accessed at: <http://goo.gl/OmZkCq>

Boverket (2009), "Mellan uppehållstillstånd och bostad. En kartläggning av nyanlända flyktingars bostadssituation," report accessed at: <http://goo.gl/gJeEas>

Braun, Virginia and Clarke, Victoria (2006), "Using thematic analysis in psychology," *Qualitative Research in Psychology*, (3): 77-101.

- Bråmås, Åsa, Andersson, Roger and Solid, Dennis (2006), "Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden," Norrköping: Integrationsverket.
- Carlsson, Magnus, och Dan-Olof Rooth (2007), "Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data," *Labor Economics*, 2007(14), pp: 716–729.
- Dahlstedt, Magnus et al (2011), "Medborgarskap, etnicitet, migration," *Themes on Migration and Ethnic Studies No. 39*, Institute for Research on Migration, Ethnicity and Society.
- DO (2010), "Diskriminering på bostadsmarknaden – Redovisning av regeringsuppdrag IJ2009/1834/DISK," study on Discrimination on Housing Market by Diskrimineringsombudsmannen, accessed at: <http://goo.gl/nNiDDf>
- Duvander, Ann-Sofie E. (2001), "Do Country-Specific Skills Lead to Improved Labor Market Positions? An Analysis of Unemployment and Labor Market Returns to Education Among Immigrants in Sweden," *Work and Occupations*, 2001(28): 210-233.
- Envall, Anna (2012), "Monitoring Integration in Sweden", in Rob Bijl and Arjen Verweij (eds.) "Measuring and monitoring immigrant integration in Europe. Integration policies and monitoring efforts in 17 European countries," The Netherlands Institute for Social Research, The Hague, March 2012.
- Eriksson-Sjö, Tina, Ekblad, Solvig and Kecklund, Göran (2010), "Hög förekomst av sömnproblem och trötthet hos flyktingar på SFI: konsekvenser för inläring och hälsa," *Socialmedicinsk tidskrift*, 4/2010, pp 302-309.
- European Commission (2011) *European Agenda For The Integration Of Third-Country Nationals*. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, European Economic And Social Committee And The Committee of The Regions, Brussels.
- European Commission (2011) *European Agenda For The Integration Of Third-Country Nationals*. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, Brussels.
- Eurostat (2012a), "Per centage distribution of main reason for migration, by country of birth, sex and age (% of total migrants)," accessed at: <http://goo.gl/hrUS9c>
- Feijen och Frennmark (2011) "Kvalitet i svensk asylprövning. En studie av Migrationsverkets utredning av och beslut om internationellt skydd," accessed at: <http://goo.gl/YeQvU7>
- Frykman et al. (2006), "Discrimination – a threat to Public Health. Final report – Health and Discrimination Project," Report by the Swedish National Institute of Public Health, accessed at: <http://goo.gl/KIBult>
- Ginsburg, Bengt-Erik (2008), "Nyanlända Flyktingar och Hälso- och Sjukvården," projektrapport utgiven av Transkulturellt Centrum, Stockholms Läns Landsting, pp. 1-46.
- Gunnarsen, Cornelia (2000), "Lång vistelsetid i väntan. En studie om ohälsa i mottagandet av asylsökande," studie utgiven av Svenska flyktingrådet, accessed at: <http://goo.gl/vqCTht>
- Hagström, Mirjam (2009), "Winners and losers? The outcome of the dispersal policy in Sweden," in (eds.) Bevelander, Pieter, Hagström, Mirjam and Rönnqvist, Sofia (2009), *Resettled and Included*, Malmö University, pp. 159-189.
- Hammarstedt and Palme (2012), "Human capital transmission and the earnings of second-generation immigrants in Sweden," *IZA Journal of Migration*, 2012(1)4: 1-23.
- Hjerm, Mikael and Bohman, Andrea (2012), "Främlingsfientlighet – hundra år av forskning," *Framtider, tidskrift från Institutet för framtidsstudier*, nr 2 2012.
- Hjerm, Mikael and Nagayoshi, Kikuko (2011), "The composition of the minority population as a threat: Can real economic and cultural threats explain xenophobia?," *International Sociology* 26(6) 815–843.
- Hollander, Anna-Clara, Bruce, Daniel, Ekberg, Jan, Burström, Bo, Borrell, Carme and Ekblad, Solvig (2012), "Longitudinal study of mortality among refugees in Sweden," *International Journal of Epidemiology*, 2012, pp. 1–9.

Integrationsverket (2000), "Storstad eller småstad – hur väljer man? Djupintervjuer med nyanlända flyktingar om deras val av bosättningsort," Integrationsverkets rapportserie 2000:11, accessed at: <http://goo.gl/5AkuHC>

Johansson Heinö, Andreas (2009), "Democracy between collectivism and individualism. De-nationalisation and individualisation in Swedish national identity," *International Review of Sociology: Revue Internationale de Sociologie*, 19(2): 297-314.

Kennerberg, Louise och Åslund, Olof (2010), "Sfi och arbetsmarknaden," Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), rapport 2010: 10.

Klinthäll, Martin (2008), "Ethnic Background, Labour Market Attachment and Severe Morbidity: Hospitalization Among Immigrants in Sweden 1990-2001," *Journal of International Migration and Integration*, 1(9): 45-61.

Lineback, Britta & Olson, Mark (2001), "Bounds of Security: The Reception of Resettled Refugees in Sweden," *Integrationsverket: Sweden*.

Lindencrona, Fredrik, Ekblad, Solvig, Hauff, Edvard (2008), "Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress," *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(2): 121-131.

Lindencrona, Fredrik, Ekblad, Solvig and Johansson Blight, Karin (2006), "Integration och folkhälsa – en kunskapsöversikt," expertbilaga till Rapport Integration 2005, pp 1-133. Norrköping: Integrationsverket.

Lundborg, Per (2012), "Refugees' employment integration in Sweden. Cultural distance and labor market performance," *Review of International Economics*, 21(2):219-232.

Mella, Orlando and Palm, Irving (2012), "Mångfaldsbarometern," Uppsala Universitet, Sociologiska Institutionen.

Metro (2013), "Hyresvärdar vägrar ändra regler trots larmrapport," article published by the newspaper Metro 21st of March, 2013, accessed at: <http://goo.gl/b4smAa>

MIG 2009:17 <http://goo.gl/dRuYdB>

Migrationsinfo (2012a), "Segregation," article accessed at: <http://goo.gl/UnoxxW>

Migrationsinfo (2012b), "Demokrati: Representation," accessed at <http://goo.gl/ZDF3Fs>

Migrationsverket (2012a), "Tillfälliga boenden för asylsökande," Swedish Migration Board website, accessed at: <http://goo.gl/rKnuPM>

Migrationsverket (2012b), "Årsredovisning 2011," accessed at: <http://goo.gl/NtyLDZ>

Migrationsverket (2012c), "Du ska ha bott i Sverige viss tid," Swedish Migration Board website, accessed at: <http://goo.gl/BckRQf>

Migrationsverket (2012d), " Du måste kunna styrka din identitet," Swedish Migration Board website, <http://goo.gl/z5vS2u>

Migrationsverket (2013), "Månadsrapport December 2012," monthly report by SMB, pp. 1-49.

Molina, Irene (2006), "Etnisk diskriminering i boendet," Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet, expertbilaga till Rapport Integration 2005.

Myrberg, Gunnar (2012), "Var ska de nyanlända bo? Perspektiv från Malmö och Århus på svensk och dansk flyktingplaceringspolitik," Institutet för Framtidsstudier, Forskningsrapport 2012 / 2, Stockholm 2012.

Regeringen (2008a), "Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration," ("Empowerment Against Exclusion – the Government's Strategy for Integration") Regeringens skrivelse 2008/09: 24.

Regeringen (2008b), "Regeringens proposition 1997/98:165. Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet," accessed at: <http://goo.gl/SAoelq>

Regeringen (2009), "Swedish integration policy," fact sheet by the Ministry of Integration and Gender Equality, December 2009, pp.1-4 [pdf], accessed at: <http://goo.gl/kPpkSI>

Regeringen (2010a), "Regeringens skrivelse 2009/10:233. Egenmakt mot utanförskap – redovisning av regeringens strategi för integration," accessed at: <http://goo.gl/BrgpuK>

Regeringen (2010b), "Pressträff om etableringsreformen," official press release accessed at: <http://goo.gl/wf9Yrl>

- Regeringen (2012a) "Integration," website in Swedish, accessed at: <http://goo.gl/tiz5Ld>
- Regeringen (2012b), "Integration och Jämställdhet. Proposition 2012/13: 1. Utgiftsområde 13. Förslag till statens budget för 2012," accessed at: <http://goo.gl/cqHXl6>
- Regeringen (2012c), "Regeringens Proposition 2012/13:63. Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling," pp. 1-97.
- Regeringen (2013), "Prestationsbaserat stöd till utsatta stadsdelar," official press release, accessed at: <http://goo.gl/2kW4Bw>
- Regeringskansliet (2010), "Mentorer ska påskynda vägen till yrkesliv," press release 18th February 2010, accessed at: <http://goo.gl/isnDc3>
- Regeringskansliet (2012), "Areas of responsibility," accessed at: <http://goo.gl/LF69vW>
- Regeringskansliet (2013), "Insatser på arbetsmarknaden för utrikes födda personer," Ministry of Employment fact sheet, accessed at: <http://goo.gl/fmyEKT>
- Riksdagen (2010a), "Svensk författningssamling / Skollag 2010: 800," 2010:800, 8§, accessed at: <http://goo.gl/80sJi9>
- Riksdagen (2010b), "Svensk författningssamling / Lag (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare," accessed at: <http://goo.gl/BjdAJM>
- Riksdagen (2012), "Svensk författningssamling / Utlänningslag 2005:716," accessed at: <http://goo.gl/RNV8V1>
- Riksrevisionen (2012), "Summary. The start of something new – preparatory initiatives for the establishment of asylum-seekers (RiR 2012:23)," report by the Swedish National Audit Office, pp. 1-5, accessed at: <http://goo.gl/WEHBLQ>
- Rönnqvist, Sofia (2009), "Strategies from below, Vietnamese refugees, education, secondary moves and ethnic networks," in (eds.) Bevelander, Pieter, Hagström, Mirjam and Rönnqvist, Sofia (2009), *Resettled and Included*, Malmö University, pp. 129-157.
- SCB (2008), "Integration – en beskrivning av läget i Sverige," Integration: Rapport 1, Statistiska Centralbyrån (Statistics Sweden) 2008, accessed at: <http://goo.gl/H2ci9B>
- SCB (2011a), "Ett mer jämlikt valdeltagande," press release from Statistics Sweden, no 2011:94, accessed at: <http://goo.gl/KSyzeh>
- SCB (2011b), "Befolkning efter bakgrund," accessed at: <http://goo.gl/Ytnrrp>
- SCB (2012a), "Arbetsmarknaden för flyktingar i Stockholm: Män får jobb snabbare," published 24 May 2012, accessed at: <http://goo.gl/QWW0mv>
- SCB (2012b), "Befolkningsstatistik – grund för bosättning: Kraftigt minskad studentinvandring," press release 9th of May 2012, accessed at: <http://goo.gl/GbDYY2>
- SCB (2012c), "Var femte invandrare är svensk medborgare," accessed at: <http://goo.gl/nfqWQf>
- SCB (2012d), "Finland vanligaste ursprungslandet för utrikes födda," article on Statistics Sweden's website, accessed at: <http://goo.gl/51yTbv>
- SCB (2013a), "Startpage: What do we do?," Statistics Sweden website, accessed at: <http://goo.gl/GRWaZD>
- SCB (2013b), "Integration: Artiklar och Publikationer," list of articles and publications on Integration, published by Statistics Sweden, accessed at: <http://goo.gl/Ea9v0u>
- SCB (2013c), "STATIV – en longitudinell databas för integrationsstudier," accessed at: <http://goo.gl/yVbjT8>
- Skans Nordström, Oskar, and Åslund, Olof (2010), "Etnisk segregation i storstäderna – bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985-2006," IFAU – Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, rapport 2010: 4.
- SKL (2011), "Sammanfattning av etableringsreformen," website accessed at: <http://goo.gl/Ub3Vi8>
- Skolinspektionen (2010), "Svenskundervisning för invandrare (sfi) – en granskning av hur utbildningen formas efter deltagarnas förutsättningar och mål," Kvalitetsgranskning Rapport 2010: 7, accessed at: <http://goo.gl/Zvolzf>

- Skolinspektionen (2011), "Ändamålsenlighet och resultat i svenskundervisningen för invandrare," Skolinspektionens rapport 2011:6, accessed at: <http://goo.gl/Mb3zec>
- Skolverket (2012a), "Förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2009:2) om kursplan för svenskundervisning för invandrare; utfärdad den 1 mars 2012," Statens Skolverks Författningssamling, ISSN 1102-1950, accessed at: <http://goo.gl/WljaQ1>
- Skolverket (2012b), statistics from website, accessed at: <http://goo.gl/gBohQ9>
- Socialstyrelsen (2010), "Boendesegregation" in "Social rapport 2010," accessed at: <http://goo.gl/p05Tr5>
- Sociala Missionen & Röda Korset (2012), "Vägen till familjeåterförening. Nulägesrapport från arbetet med att återförening splittrade flyktingfamiljer," joint report by the NGOs Sociala Missionen & Röda Korset, accessed at: <http://goo.gl/WsBfC>
- SOU (2012a), "Med rätt att delta. Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden," Slutbetänkande av Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare (AKKA-utredningen), Statens Offentliga Utredningar 2012: 69.
- SOU (2012b), "Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning," SOU 2012:9, Delbetänkande av Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare (AKKA-utredningen).
- SR (2012a), "Illiteracy doubles among SFI students," Radio Sweden International, Published: March 2012, accessed at: <http://goo.gl/LvdlVT>
- Statens Folkhälsoinstitut (2002), "Födelselandets betydelse - en rapport om hälsan hos olika invandrargrupper i Sverige," Rapport 2002:29, Stockholm (www.fhi.se), (in Swedish).
- Statskontoret (2009), "Sfi – resultat, genomförande och lärarkompetens. En utvärdering av svenska för invandrare," accessed at: <http://goo.gl/nHhCYz>
- SvD (2012), "Bostadssegregationen har fördubblats," <http://goo.gl/wAc2Ki>
- Statskontoret (2013:6) "Kartläggning och bedömning av valideringsinsatser för utrikes födda" accessed at <http://goo.gl/JUF2mP>
- Svenberg, Kristian (2011), "Mötet mellan patienten och läkaren. Erfarenheter hos somaliska flyktingar och läkare under utbildning," Ph.D, Sahlgrenska Akademin, University of Gothenburg.
- Szulkin, Ryszard (2012), "Se upp för dörrarna, dörrarna stängs," Framtider, tidskrift från Institutet för framtidsstudier, 4/2012, pp. 5-7.
- UM 10897-10 accessible at <http://goo.gl/Hqr7k2>.
- UNHCR (2005a) UNHCR ExCom Conclusion No. 104 (LVI) on Local Integration (2005) ac <http://www.unhcr.org/4357a91b2.html>
- UNHCR 1951 Convention relating to the Status of Refugees accessible at <http://goo.gl/sxbZj>
- UNHCR (2009a) Combatting racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance through a strategic approach, accessible at <http://goo.gl/GPaJMw>
- UNHCR (2009b). "Mapping Integration: UNHCR's Age, Gender and Diversity Mainstreaming Project on Refugee Integration in Ireland - 2008/2009. Targeted or Mainstream Support to Refugee Integration? Legislation, Policy and Support in Ireland and Selected European Countries," April 2009, accessed at: <http://goo.gl/2mhXqI>
- Vogel, Joachim, Hjelm, Mikael and Johansson, Sven-Erik (2002), "Integration till svensk välfärd? Om Invandras Velfärd på 90-talet," published by SCB, accessible at: <http://goo.gl/z3982C>
- Vogel, Joachim (2002), "Hälsa," in (eds) Joachim Vogel, Mikael Hjelm and Sven-Erik Johansson (2002), Integration till svensk välfärd? Om Invandras Velfärd på 90-talet, published by SCB, accessible at: <http://goo.gl/LEnwuR>
- Westin (2006), "Country Profiles. Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism," by Charles Westin, Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations, Stockholm University, accessed at: <http://goo.gl/zDx7tc>

BILAGA 1:

Sveriges 27 officiella indikatorer för uppföljning av integrationspolitiken

---

OMRÅDE: ETT EFFEKTIVT SYSTEM FÖR MOTTAGANDE OCH INTRODUKTION FÖR NYANLÄNDA.

INDIKATORER:

- Andel som förvärvsarbetar 2–4 år efter folkbokföring (födda EU/EES samt utom EES)
- Andel aktiva 2–4 år efter folkbokföring, d.v.s. i sysselsättning eller reguljär utbildning (födda EU/EES samt utom EES)

OMRÅDE: FLER I ARBETE OCH FLER FÖRETAGARE.

INDIKATORER:

- Andel som förvärvsarbetar (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES)
- Andel som var förvärvsarbetande föregående år och som fortfarande förvärvsarbetar i år (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES)
- Andelen (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES) som var arbetslösa föregående år och som har fått arbete (öppet arbetslösa samt i program)
- Andelen eftergymnasialt utbildade (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES) som har ett arbete som kräver eftergymnasial kompetens
- Andel företagare av de som förvärvsarbetar (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES)

OMRÅDE: BÄTTRE UTBILDNINGSRISULTAT OCH LIKVÄRDIGHET I SKOLAN.

INDIKATORER:

- Andel elever (med svensk bakgrund respektive med utländsk bakgrund födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES) som nått målen i årskurs tre
- Andel elever (födda i EU/EES samt utom EU/EES) som har gymnasiebehörighet och som har folkbokförts efter skolstart jämfört med elever med svensk bakgrund
- Andel elever (med svensk bakgrund respektive med utländsk bakgrund födda i EU/EES samt utom EU/EES) som har gymnasiebehörighet och som har folkbokförts före skolstart
- Andel elever (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES) som är behöriga till högskola

---

OMRÅDE: BÄTTRE SPRÅKKUNSKAPER OCH UTBILDNINGSMÖJLIGHETER FÖR VUXNA.

INDIKATORER:

- Andel av målgruppen som har godkänt på nationellt prov i SFI
- Andel SFI-lärare med pedagogisk högskoleexamen
- Mediantid från folkbokföring till godkänt i SFI

OMRÅDE: EN EFFEKTIV BEKÄMPNING AV DISKRIMINERING.

INDIKATORER:

- Antal anmälningar till DO rörande etnisk diskriminering under året
- Antal fall rörande etnisk diskriminering som DO har tagit till domstol under året och som lett till fällande domar
- Antal förlikningar rörande etnisk diskriminering som DO ingått under året

---

OMRÅDE: EN POSITIV UTVECKLING I STADSDELAR MED UTBRETT UTANFÖRSKAP.

INDIKATORER:

- Andel som förvärvsarbetar boende i områden med lokala utvecklingsavtal (LUA) uppdelat på samtliga samt födda i Sverige, Norden, EU/EES och utom EU/EES
- Andelen längst bort från arbetsmarknaden (personer som haft försörjningsstöd i minst 10 månader och samtidigt inte haft andra inkomstbaserade bidrag) i LUA-områdena jämfört med motsvarande andel i hela landet
- Andel unga i åldrarna 20 – 24 år som varken förvärvsarbetar eller studerar jämfört mellan unga i LUA-områden och i hela landet
- Andel elever i LUA-områdena som är behöriga till gymnasium jämfört med hela landet
- Skillnad i sysselsättning mellan in- och utflyttare i LUA-områden
- Andel som anger att de oroar sig mycket eller ofta för brott, jämförelse mellan boende i LUA-områden och befolkning i hela landet

---

OMRÅDE: EN GEMENSAM VÄRDEGRUND I ETT SAMHÄLLE SOM PRÄGLAS AV EN TILLTAGANDE MÅNGFALD.

INDIKATORER:

- Andel förtroendevalda födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES
- Andelen i chefsposition (födda i Sverige, Norden, EU/EES samt utom EU/EES)
- Antal anmälningar av främlingsfientliga hatbrott under mätperioden

EXTRA INDIKATOR PÅ INTEGRATION:

- Medborgarskap: Andel av utrikes födda som förvärvat svenskt medborgarskap efter att ha varit bosatt i Sverige i sex år.

Källa: Regeringen (2009), "Förslag till statsbudget för 2010. Integration och jämställdhet", Prop. 2009/10:1 utgiftsområde 13, s. 27, hämtad på: <http://goo.gl/WKH5FC>

BILAGA 2:

Lista över intressenter som deltog i fokusmötena på olika teman

Hälsa

Anna Maria Mitchell, Fittja Asylmottagning
Catrin Lindberg,
Asyl-Integrationshälsan Västmanland
Cornelia Gunnarsen, Arbetsförmedlingen
Haibe Hussein, Transkulturellt Center
Kerstin Hacksell Gavralidis, SLL Fittja
Kristian Svenberg,
Enheten för vuxna flyktingar Göteborg
Kristiina Nyqvist, Röda Korsets center
Solvig Ekblad, Karolinska Institutet
Wanda Emtestam, Kris o traumacentrum

Utbildning

Anne Markowski, SFX
Beatrice Lauper, SFI
Björn Andersson,
Sveriges Kommuner och Landsting
Leonora Lippig-Singewald, SFI Västerort
Åse Rislund, Universitetskanslersämbetet
Horea Ben Chaouch Arizcurinaga,
Stockholms universitet, Korta Vägen
Lovisa Fältskog Johansson,
Stockholms universitet

Social integration

Anna Bjurvald, ABF
Carin Larsson,
Centrum för Samhällsorientering
Gunnar Myrberg, Uppsala universitet
Ida Holmgren, Svenska Röda Korset
Johanna Persdotter,
Södertälje församling, Svenska Kyrkan
Mohamed Jimale, www.somaliska.com
Sonia Sherefey,
Centrum för arabiska familjer i exil
Amil Sarsour, SIU
Meshesha Andargachew, SIU

Sysselsättning

Pieter Bevelander, MAH
Benny Carlsson,
Ekonomihögskolan vid Lunds universitet
Anders Heimer, Arbetsförmedlingen
Göran Schmidt, LS Västernorrland
Maria Walther Rosenberg,
Hudiksvalls kommun
Fozia Slone, Somaliskt center
Per Brinkemo, Somaliskt center
Hilding Åkerman, Merit AB
Henrik Nilsson, MAH
Gabriela Galvao, Nationell Matchning
Khaled Abdu, Arbetsförmedlingen Christina
Merker - Siesjö ABF Yallatrappan
Yassin Ekdahl, Svenska Röda Korset, Malmö
Bostäder
Per Florell, Migrationsverket
Karin Perols,
Sveriges Kommuner och Landsting
Ulrika Sax, SABO

UNHCR

PROTECTING
REFUGEES
REBUILDING
LIVES

---

www.unhcr.org/donate

European Refugee
Fund of the European
Commission

This project has been financially supported by the
European Refugee Fund of the European Commission

This research was coordinated by **UNHCR's Bureau for Europe**

This document is for general distribution. All rights reserved.
Reproductions and translations are authorized, except for commercial
purpose, provided the source is acknowledged.

© UNHCR 2013

